

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΒΛ. ΣΦΥΡΟΕΡΑ
Ἐντεταλμένου Ὑφηγητοῦ
τῆς Ἱστορίας τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος

Η «ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΖΟΜΕΝΩΝ», ΜΥΣΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ 1849

Αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἐξεγέρσεις τοῦ 1848, αἱ ὁποῖαι συνεκλόνησαν ἐκ θεμελίων καθεστῶτα, ἀνέτρεψαν θρόνους καὶ ὑπεχρέωσαν ἡγεμόνας νὰ προβοῦν εἰς συνταγματικὰς παραχωρήσεις, εἶχον, ὡς γνωστόν, ἰσχυρὸν ἀντίκτυπον εἰς τὰς χώρας τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης¹. Ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ὅπου ἡ ἐπανάστασις τῆς 22 Φεβρουαρίου 1848 ὠδήγει τὴν χώραν εἰς τὴν Δευτέραν Δημοκρατίαν, ὁ σπινθὴρ τῶν ἀναστατώσεων μετεδίδετο εἰς τὴν Αὐστρίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὴν Σερβίαν καὶ Κροατίαν ἀφ' ἐνὸς καὶ εἰς τὰς ἡγεμονίας Βλαχίας καὶ Μολδαβίας ἀφ' ἑτέρου. Συγκεκριμένως οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Κροᾶται, ἐπαναστατήσαντες τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1848, ἐζήτουν τὴν ἀπόσχισίν των ἀπὸ τὴν Οὐγγαρίαν, τῆς ὁποίας αἱ ἔθνικαὶ φιλοδοξίαι εἶχον ἀφυπνισθῆ εἰς βάρος τῶν γειτόνων λαῶν, ἐνῶ οἱ λαοὶ τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας ἐξηγείροντο² ζητοῦντες ἀφ' ἐνὸς τὴν κατάργησιν τοῦ ὑπὸ τῶν Ρώσων ἐπιβληθέντος τὸ 1834 «Ὁργανικοῦ Κανονισμοῦ» καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν χωρῶν τούτων ἀπὸ τὴν ρωσικὴν κηδεμονίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν γενικὴν ἔνωσιν τῶν Ρουμάνων τῶν δύο ἡγεμονιῶν³.

1. Περί τῶν ἐξεγέρσεων τοῦ 1848 σημειῶ τὴν πρόσφατον σύντομον, ἀλλ' ὠραίαν μελέτην τοῦ Ch. Pouthas, *The Revolutions of 1848* ἐν «*The New Cambridge Modern History*», τ. X (*The Zenith of European Power*), Cambridge 1971, σ. 389 - 415.

2. Κατὰ πληροφориαν δημοσιευομένην εἰς τὴν ἐφ. «Αἰὼν» (ἀρ. φ. 868 τῆς 5 Μαΐου 1848) «οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων [τῆς Σερβίας] καθημερινῶς περιφέρονται συσσωματωμένοι ἀπὸ 50 καὶ 100 εἰς τὴν ἀγοράν, τραγοῦδοντες τοὺς στίχους τοῦ Ρήγα Φεραίου καὶ τῆς ἐλευθερίας».

3. Περί τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ 1848 εἰς Σερβίαν καὶ Κροατίαν βλ. τὴν συγκεντρωθεῖσαν εἰς τὸ βιβλίον τῶν B. Grafenauer - J. Šidak - J. Tadić, *Historiographie Yougoslave* 1955 - 1965, Βελιγράδι 1965, σ. 245 - 252, πρόσφατον βιβλιογραφίαν. Διὰ παλαιότερας τοῦ 1955 περὶ τῶν ἐπαναστάσεων τούτων μελέτας βλ. J. Tadić, *Dix années d'Historiographie Yougoslave* 1945 - 1955, Βελιγράδι 1955, σ. 325 - 334. — Τὴν

Τὰ γεγονότα ταῦτα τῆς Εὐρώπης προεβάλλοντο εἰς τὰς εἰδησεογραφικὰς σελίδας τῶν Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων, ἡ ἀρθρογραφία τῶν ὁποίων, ἀνεξαρτήτως πολιτικῆς τοποθετήσεως, ἐνεπνέετο ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας τῶν κατὰ τόπους ἐπαναστατῶν, ὁ δὲ Ἰωάννης Φιλήμων ἔγραφεν εἰς τὸν «Αἰῶνα»: «Τῶν ἐλευθέρων ἰδεῶν ἡ αὖρα διαχέει παντοῦ τῆς ὑγιοῦς πολιτικῆς ζωῆς τὴν δρόσον· ὁ ἐκπληκτικὸς κόβος τοῦ συνταγματισμοῦ τοσούτων θρόνων κατέστησε παντοῦ ἀσφυκτικούς τοὺς τυράννους· τοῦ ἀπολυτισμοῦ τὰ εἶδωλα κορημνίζονται τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο, ὡς ἐρείπια οἰκοδομήματος ἀρχαίων. Καὶ ὅμως εὐρίσκονται εἰσέτι ἄνθρωποι [...] πιστεύοντες μάλιστα ὡς δυνάτῃ τὸ νὰ γίνωσι φράγμα κατὰ τοῦ χειμάρρου τῆς κοινωνικῆς ἀναμορφώσεως»¹.

Ἄλλ' ἡ ἀπήχισις τῶν εὐρωπαϊκῶν γεγονότων εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν ἀρθρογραφίαν τῶν ἐφημερίδων. Τὰ ἀτμόπλοια, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς λιμένας, ἐδημιούργουν «ποταμούς νέων ἰδεῶν, χειμάρρους ἐμπρηστικῆς ὕλης»² καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μετεβάλλετο βαθμηδὸν εἰς ἐνθουσιασμόν³.

Τὰ κινήματα τὰ ὁποῖα εἶχον ἀρχίσει ἐκδηλούμενα ἀπὸ τοῦ θέρους τοῦ 1847 ἐν Ἑλλάδι μὲ τὴν στάσιν τοῦ ἀξιωματικοῦ Ἰωάννου Φαρμάκη εἰς τὴν Ναύπακτον καὶ τῶν Παπακώστα Τζαμάλα, Ἰ. Βελέντζα καὶ Β. Μπαλατοῦ εἰς ἄλλα σημεῖα τῆς Στερεᾶς, μετέβαλον προσανατολισμὸν ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1848 καὶ οἱ ἡγέται τῶν διὰ προκηρύξεων ἐνεφανίζοντο ὡς φορεῖς τῶν κυριαρχουσῶν εἰς τὴν ὑπόλοιπον Εὐρώπην φιλελευθέρων ἰδεῶν⁴. Ἐνδεικτικὴ τοῦ ιδεολογικοῦ καὶ ἐθνικοῦ προσανατολισμοῦ τῶν ἡγετῶν τῶν κινήματων τούτων εἶναι ἡ προκήρυξις, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνεν ἕκ Καλαμάτας τὴν 24 Ἀπριλίου 1848 ὁ Γεώργιος Περωτῆς καὶ εἰς τὴν ὁποίαν μεταξὺ ἄλλων ἐτονίζοντο τὰ ἑξῆς:

«Νέα ἔποχὴ ἱστορίας μετέβαλε τὴν φάσιν τοῦ κόσμου. Τὰ ἔθνη ἐγείρονται πρὸς ἀνάγκησιν καὶ ὑπεράσπισιν τῶν καταπατηθέντων δικαιωμάτων καὶ

περὶ τῆς ἐν Βλαχία καὶ Μολδαβία ἐπαναστάσεως τοῦ 1848 βιβλιογραφίαν βλ. εἰς τὸ σὺλλογικὸν ἔργον τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, *Bibliografia Istorică a României*, I, 1944-1969, Βουκουρέστι 1970, σ. 166-172. Προχείρως περὶ τῶν ἐπαναστάσεων τούτων βλ. Μ. Λάσκαρι, Τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα 1800-1923, τ. Α', Θεσσαλονίκη 1948, σ. 142-148, 211-212.

1. Ἐφ. «Αἰὼν», ἀρ. φ. 861 τῆς 3 Ἀπριλίου 1848.

2. Ἐφ. «Καρτερία», ἀρ. φ. 275 τῆς 12 Μαρτίου 1848.

3. Βλ. ἔφ. «Καρτερία», ἀρ. φ. 277 τῆς 21 Μαρτίου 1848 καὶ Π. Καρολίδου, Σύγχρονος Ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων, τ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1923, σ. 419.

4. Περὶ τῶν κινήματων τούτων βλ. Ἐπ. Κυριακίδου, Ἱστορία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, τ. Α', Ἀθήναι 1892, σ. 568-572, Π. Καρολίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 421-431. Ὁ Τ. Βουρνᾶς, Τὸ Ἑλληνικὸ 1848, Ἀθ. 1952, βλέπει εἰς τὰ ἑλληνικὰ στασιαστικὰ κινήματα μόνον κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν περιεχόμενον.

ἐλευθεριῶν των. Τὰ παλαιὰ ὀλέθρια συστήματα κατέπεσαν ὡς ἰσὶς ἀράχης. Ὁ Μεττερνίχος καὶ μετ' αὐτοῦ τὸ σύστημά του κατέπεσαν. Ὁ βασιλεὺς Φίλιππος καὶ Γκιζώτος, οἵτινες, κυβερνῶντες συνταγματικῶς, ἐμόλυναν τὸ σύνταγμα διὰ τῶν αἰσχροτέρων μέσων τῆς διαφθορᾶς, κατέπεσαν μετὰ τοῦ συστήματός των. Τὰ ἔθνη, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπεκτείνοντο αἱ ἀλώσεις τῶν συστημάτων τούτων, διέσπασαν αὐτὰς καὶ αἱ Κυβερνήσεις ἐχειραφέντισαν τοὺς λαοὺς αὐτῶν ὑπὸ κυβερνήσεις ὕγιων ἀρχῶν. Μία φωνὴ ἐγείρεται πανταχόθεν, ἡ φωνὴ τῆς ἀπελευθερώσεως, ἡ φωνὴ τῆς χειραφεσίας τῶν λαῶν, ἡ φωνὴ τῆς ἐνώσεως τῶν ἐθνικοτήτων. Ἡ Γερμανία σχηματίζεται εἰς ἓν. Ἡ Ἰταλία θέλει ἀποτελεῖ ἓν ἔθνος, εἰς δὲ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, τὴν ἔνδοξον Ἑλλάδα, δὲν ἀρμόζει νὰ μένῃ ἀπλῶς θεατῆς. Ἡ ἀπελευθέρωσις καὶ ἡ συγκέντρωσις τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ὑπὸ τὴν νέαν Ἑλλάδα καὶ ὑπὸ ἓνα ἀρχηγόν, τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς, εἶναι τὰ αἰσθήματα, τὸ κυριεῶν τοὺς ἀπανταχοῦ Ἕλληνας καὶ τὸ μόνον ὑπάρχον σύνθημα. Ἀπὸ τὰς ἰδέας ταύτας καὶ ἀπὸ τὰ αἰσθήματα ταῦτα κυριεύμενος καὶ ὁ Μεσσηνιακὸς λαὸς καὶ ἀπὸ τὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ κυβερνοῦν τὴν Ἑλλάδα φθοροποιὸν σύστημα ἀπορρέει ἐκ τῶν φθοροποιῶν ἐκείνων συστημάτων, ἐγείρεται σήμερον καὶ ἐκφράζει πανδήμως καὶ μετὰ θάρρους τὰ μέσα ἐκεῖνα, διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν ὁποίων δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος σκοπὸν πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου καὶ πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος καὶ τοῦ θρόνου»¹.

Πλὴν τῆς ἐνόπλου ταύτης δράσεως, φοιτητὰί, λόγιοι καὶ πολιτικοὶ διὰ συγκεντρώσεων, διὰ φυλλαδίων καὶ ἄρθρων διεκήρυσσον ὅτι ἐπέστη ἡ στιγμή διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἐπαμ. Δεληγεώργης, εἰκοσαετῆς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἔγραφεν εἰς τὰς δυσμὰς τοῦ βίου του: «Κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 μετ' ἄλλων πολλῶν ἐδείχθην λίαν φιλελεύθερος καὶ τὴν 25 Μαρτίου ἐφωνάξαμεν εἰς τὰς ὁδοὺς "ζήτω ἡ Δημοκρατία". Τοῦτο προήρχετο ὄχι ἀπὸ ἀληθῆ ἀγάπην πρὸς τὸ πολίτευμα, ἀλλ' ἀπὸ τὴν πολιτικὴν καχεξίαν τῆς πατρίδος μας»².

Ἐν τῷ μεταξύ, καὶ ἐνῶ εἶχε λήξει τὸ ἐπεισόδιον Μουσσοῦρου διὰ τῆς ἐπανόδου τούτου εἰς Ἀθήνας³, ἠπειλήθη νέα ἐπιδείνωσις τῶν σχέσεων Ἑλλάδος - Τουρκίας. Τὴν 23 Ἀπριλίου 1848 ὁ ἐκ τῆς νήσου Ἀντιγόνης τῆς Προποντίδος Ἀπόστολος Ναδίρης, ὑπηρετῆς τῆς ἐν Ἀθήναις Ὀθωμα-

1. Τὸ ἐκ τῆς προκηρύξεως τοῦ Περωτῆ ἀπόσπασμα παραθέτομεν ὡς ἀκριβῶς ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς ἐφ. «Αἰών», ἀρ. φ. 866 τῆς 28 Ἀπριλίου 1848 καὶ «Ἑλπίς», ἀρ. φ. 457 τῆς 1 Μαΐου 1848.

2. Ἐπ. Δεληγεώργη, Πολιτικά ἡμερολόγια, Πολιτικαὶ σημειώσεις, Πολιτικά ἐπιστολαί, Μέρος Α', Ἐν Ἀθήναις 1896, σ. 8 - 9.

3. Περὶ τούτου βλ. Ἰ. Χ. Πούλου, Τὸ ἐπεισόδιον Μουσσοῦρου. Ἡ ἑλληνο-τουρκικὴ διένεξις τοῦ 1847, «Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας», τ. 13 (1959), σ. 241 - 356.

νικῆς πρεσβείας, ἀπειράθη νὰ φονεύσῃ τὸν Μουσοῦρον, τὸν ὁποῖον καὶ ἐτραυμάτισε διὰ περιστροφῆς εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα ¹. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ δολοφονικὴ αὕτη ἀπόπειρα ἀπεδείχθη ἀμέσως ὅτι ἦτο ξένη πρὸς οἰανδῆποτε ἑλληνικὴν ὀργάνωσιν καὶ ἐπεκρίθη δριμύτατα ὑφ' ὧν γενικῶς τῶν Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων, ἡ ἄρνησις τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐκδώσῃ τὸν Ναδέρην — ὑπήκοον Ὀθωμανὸν — εἰς τὴν Τουρκίαν προεκάλεσε τὴν δυσἀρεσκείαν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἐδήλωσεν ὅτι «ἀπεφάσισε νὰ μὴ συντρέξῃ παντάπασιν τὴν Ἑλληνικὴν ὡς πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἐπαυσατῶν ἃν δὲν παραδῶσῃ αὕτη τὸν Ναδέρην» ².

Συγχρόνως ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις προέβαινεν εἰς ἀντίποινα κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ «Αἰὼν» ἔγραφε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1848: «Ἀξίζει τάχα τὸν κόπον τοῦ νὰ πάσχῃ ἡ Ἑλληνικὴ ἐθνικότης ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ ἐπικρατείᾳ δι' ἓνα Ναδέρην, καὶ τοῦτον ὑπήκοον Ὀθωμανικόν, καὶ τοῦτον κακοῦργον καὶ δολοφόνον; Ἀξίζει τάχα, ὥστε ἔνεκα τῆς περιστάσεως ταύτης νὰ καταστῇ προβληματικὴ πάντοτε ἡ ζωὴ καὶ ἡ ὑπαρξίς τῶν Ἑλλήνων πρέσβων καὶ προξένων εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος;» ³.

Ἡ Τουρκία κατηγορεῖτο ἐξ ἄλλου ὅτι διηυκόλυνε τοὺς καταφυγόντας εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος ἀποστάτας ἀξιωματικούς ⁴, καὶ ἐνθ' ὁ Ἀλ. Μαυροκορδάτος εἰς ὑπόμνημά του πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, «ἀποτύπωμα τῆς πολιτικῆς περινοίας, τῆς ὁρθότητος τῶν κρίσεων καὶ τῆς διπλωματικῆς αὐτοῦ διορατικότητος» ⁵, ἐτόνιζε τὴν ἀνάγκην συνέσεως, ἀλλὰ καὶ συστηματικῆς προετοιμασίας διὰ τὴν διεκδίκησιν τῶν ἐθνικῶν δικαίων ⁶, εἰς τὴν Βουλὴν ἠκούοντο συνθήματα περὶ ἀμέσου κηρύξεως πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας.

Πράγματι τὴν 15 Ἰουνίου 1848 ὁ βουλευτὴς Αἰγιαλείας Κλεομένης Οἰκονόμου [ἐνίοτε φέρεται ὡς Οἰκονομόπουλος] εἰς μακρὰν ἀγόρευσίν του ⁷

1. Βλ. ἐφ. «Αἰὼν», ἀρ. φ. 865 τῆς 25 Ἀπριλίου 1848 καὶ «Ἐλπίς», ἀρ. φ. 456 τῆς 26 Ἀπριλίου 1848. Πρβλ. Π. Κ α ρ ο λ ῖ δ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 432 - 434.

2. Ἐφ. «Αἰὼν», ἀρ. φ. 878 τῆς 9 Ἰουνίου 1848.

3. Ἐφ. «Αἰὼν», ἀρ. φ. 888 τῆς 14 Ἰουλίου 1848.

4. Βλ. τὴν σχετικὴν εἰδησεογραφίαν εἰς τὴν ἐφ. «Αἰὼν», ἀρ. φ. 874, 879 καὶ 881 τῆς 26 Μαΐου, 12 καὶ 19 Ἰουνίου 1848.

5. Ὁ χαρακτηρισμὸς ὀφείλεται εἰς τὸν Ἐπ. Κ υ ρ ι α κ ῖ δ η ν, ἐνθ' ἄνωτ., τ. Α', 1968, σ. 580.

6. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο τοῦ Μαυροκορδάτου, δημοσιεύεται ἐν Ν. Δ ρ α γ ο ὕ μ η, Ἱστορικαὶ Ἀναμνήσεις, τ. Β', Ἀθῆναι 1879, σ. 165 - 183 [= ἐπανέκδοσις 1973, Ἐπιμελεία Ἀ. Ἀγγέλου, σ. 117 - 129]. Περὶ τοῦ ὑπομνήματος τούτου βλ. καὶ I. P e t r o p u - l o s, Politics and Statecraft in the Kingdom of Greece 1833 - 1843, Princeton, New Jersey, 1968, σ. 510.

7. Ἡ ἀγόρευσις ἐξεδόθη εἰς φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Κ λ ε ο μ ἑ ν ο υ ς Ο ἰ -

κατηγορεί την Πύλην ὡς ὑπεύθυνον διὰ τὰς ἐναντίον τῶν ἐλληνικῶν συνόρων ἐνεργείας τῶν καταφυγόντων εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος ἀνταρτῶν: «Δὲν εἶναι οὐδὲ οἱ ἀντάρται, οὐδὲ αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ τουρκικαὶ ἀρχαί. Εἶναι αὐτὴ ἡ Πόρτα, ἣτις μᾶς κάμνει τὸν πόλεμον· καὶ διὰ τὰ σύρω τὸ κάλυμμα πρὸς φωτισμὸν ὅλων, λεγῶ, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἐν σχέδιον περὶ κατακτῆσεως τῆς Ἑλλάδος, σχέδιον χαλκευμένον πρὸ πολλοῦ καὶ παραδεδεγμένον ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν Πόρταν»¹. Καὶ μετὰ μακρὰν ἐπιχειρηματολογίαν κατέληγεν: «Ἄς ἀναπετάσωμεν ἄλλην μίαν φορὰν τὴν σημαίαν τοῦ ἀπτοήτου Σταυροῦ καὶ εἰς τὴν θέαν του θέλει σβεσθῇ ἡ Ἡμισέληνος, καὶ εἰς τὴν θέαν του θέλουσι σεισθῇ ὁ Ταῦγετος, ὁ Παρνασσός, ὁ Ὀλυμπος, ἡ Πίνδος καὶ ἡ κλαγγὴ των θέλει ἀντηχήσει ἀπὸ τὰ ἔσχατα παρὰ τῆς Καρχηδόνας καὶ ἀπὸ τὰ τελευταῖα ὄρια τῆς Ἰλλυρίας ἕως εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰστροῦ, ὅπου εἶναι καὶ θέλουσιν εἶσθαι τοῦ λοιποῦ τὰ φυσικά, τὰ ἀδιαπέραστα ὄρια τῆς Ἑλλάδος. Ἄς ἐλπίσωμεν εἰς τὴν Θείαν Πρόνοιαν. Ἄς δειξώμεν τὸν σταθερὸν καὶ γενναῖον αὐτὸν χαρακτήρα, καὶ ἃς μὴν ἀμφιβάλλωμεν ὅτι ὁ Θεὸς ὁ δίκαιος, ὁ Θεὸς ὁ μέγας, ὁ κραταῖος καὶ ἰσχυρὸς, ὁ ἀνεγείρας διὰ τοσούτων θαυμάτων τὴν Ἑλλάδα, θέλῃ εἶσθαι καὶ πάλιν μεθ' ἡμῶν»².

Ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἡ Τουρκία ἀντέδρασεν ἀμέσως, ὁ δὲ Μουσοῦρος ἀπηύθυνε πρὸς τὴν ἐλληνικὴν κυβέρνησιν «διακοινώσιν τινα ἐν εἶδει διαμαρτυρήσεως καθ' ὅσων ὠμίλησάν τινες ἐν τῇ Βουλῇ κηρύττοντες ἔνοχον τὴν Ὀθωμανικὴν Πόρταν εἰς τὴν εἰσβολὴν τῆς 10 Ἀπριλίου καὶ ἀναγκαίαν τὴν κήρυξιν πολέμου». Καὶ ὁ «Αἰὼν», εἰς τὸν ὁποῖον ἐδημοσιεύετο ἡ εἰδησις αὕτη, προσέθετε: «Δὲν εἶναι ἀμφιβολία τις ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον θέλει ἀντιτάξει εἰς ἀπάντησιν ὅσα ἀπὸ τοῦ βήματος εἶπεν ἀποκροῦν τὸν πόλεμον, ὡς θεωροῦν τὴν μὲν Πόρταν ἀθῶαν, ἐνόχους δὲ ὑπαρχούσας τὰς ἐν Θεσσαλίᾳ ἀρχὰς ἢ διὰ κουφότητα ἢ πρὸς σκοποὺς ἄλλους»³.

Ἐναντίον τοῦ Οἰκονόμου ἐπετέθη καὶ ἡ «Ἐλπίς»⁴, ἀλλὰ καὶ ἐφημερίδες τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπέκρινον τὴν φιλοπόλεμον τακτικὴν μερίδος τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καὶ εἰρωνεύοντο τὰ «ὄνειροπολήματα τῶν Ἑλλήνων»⁵.

κ ο ν ό μ ο υ, βουλευτοῦ Αἰγιαλείας, Λόγος ἐν τῇ Βουλῇ, περὶ ἰκανοποιήσεως ἡ πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας, τὴν 15 Ἰουνίου 1848, Ἐν Ἀθήναις, Τύποις Χρήστου Α. Δούκα, 1848». Εἰς τὴν σ. α' ὑπάρχει ἡ ἀφιέρωσις: «Ἀπάσῃ τῇ Ἑλληνικῇ φυλῇ, κατὰ τὴν ἐλευθερίαν Ἑλλάδα, τὴν Μεσόγειον ἅπασαν, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἠπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Ἑπτάνησον αὐτήν, τὴν Θράκην, τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν, τὴν Δακίαν καὶ τὴν Συρίαν αὐτήν, ὡς διέγραψεν ὁ ῥήτωρ, ἀνατίθεται ὁ παρὼν λόγος».

1. Κλ. Οἰκονόμου, Λόγος, σ. 13.

2. Κλ. Οἰκονόμου, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 30.

3. Ἐφ. «Αἰὼν», ἀρ. φ. 881 τῆς 19 Ἰουνίου 1848.

4. Ἐφ. «Ἐλπίς», ἀρ. φ. 527 τῆς 25 Ἰουνίου 1848.

5. Εἰς τὴν ἐφ. «Αἰὼν», ἀρ. φ. 999 τῆς 17 Σεπτ. 1849 δημοσιεύεται ἐν μεταφράσει

Ἡ ἐσωτερικὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ διεθνὴς κατάστασις, ἐν τούτοις ἡνόουν τὴν δημιουργίαν κινήσεως ἐπαναστατικῆς καὶ ὠδήγουν τὸν λαὸν εἰς ἐκδηλώσεις ἐθνικοῦ καὶ συγχρόνως φιλελευθέρου χαρακτῆρος. Ἦδη οἱ κάτοικοι τῆς Κεφαλληνίας εἶχον ἀρχίσει κατὰ τὸ 1848 τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῆς Ἀγγλικῆς Προστασίας καὶ οἱ μυούμενοι εἰς τὴν παρασκευαζομένην ἐπανάστασιν, ἀποβλέπουσαν εἰς τὴν κατάλυσιν τῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν τῆς νήσου καὶ εἰς τὴν ἀνακήρυξιν προσωρινῆς κυβερνήσεως, ὠρκίζοντο ἐπὶ ἱερᾷ εἰκόνας: «*Ὁρκίζομαι εἰς τὴν Παναγίαν Θεοτόκον καὶ εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον Ἰησοῦν Χριστόν μου νὰ χύσω τὸ αἷμά μου δι' ἀγάπην τῆς πατρίδος μου, προσπαθῶντας νὰ διώξω τὸν τῶραν διὰ νὰ μένω ἐλεύθερος...*»¹. Ἡ ἐξέγερσις τοῦ Κεφαλληνιακοῦ λαοῦ τελικῶς ἀπέτυχε, τὰ κύματα ὅμως τῶν προσφύγων, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο εἰς τὸ Ναύπλιον, τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλας πόλεις συνετέλουν εἰς τὴν ἀναρρίπισιν τῆς ἐπαναστατικῆς ιδέας².

Ἀκριβῶς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην σημειοῦται μεταξὺ παλαιῶν ἀγωνιστῶν καὶ πολιτικῶν τάσις πρὸς ἴδρυσιν μυστικῶν ἐπαναστατικῶν ὀργανώσεων, σκοπὸς τῶν ὁποίων θὰ ἦτο ἡ πραγματοποιήσις τῆς Μεγάλης Ἰδέας, τὴν ὁποίαν ὠραμатίσθησαν αἱ μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν γενεαί³.

Σαφὴ μαρτυρίαν περὶ τῶν συνομοτικῶν ἀπελευθερωτικῶν ὀργανώσεων τῆς ἐποχῆς ἔχομεν ἀπὸ τὸν Μακρυγιάννην, ὁ ὁποῖος γράφει: «*Ἀφοῦ ἔγινε ὁ ἀνακατομὸς τῆς Εὐρώπης ἔπρεπε νὰ εἴμαστε καὶ ἐμεῖς σὲ μίαν κατάστασιν νὰ βασταχτοῦμεν, νὰ μὴ μᾶς πλακώσῃ κἄνας κίντηνος, ἢ καὶ ἂν εἶναι ἀομόδιος καιρὸς νὰ κινηθοῦν καὶ ἄλλοι δυνατοί, νὰ κινηθοῦμεν καὶ ἐμεῖς — καὶ αὐτὰ χρειάζονται νὰ ᾄωμεν καὶ ὀλίγα μέσα, νὰ βασταχτῇ ἡ πειθαρχία, νὰ μὴν κινηθοῦμεν καὶ γυμνώσουμεν τοὺς ἀδελφούς μας καὶ τοὺς ἀτιμῆσουμεν, καὶ τότε εἶναι χειρότερα ἂντὶς νὰ φτιάσουμεν φρόδια, βγαίνομεν καὶ τὰ μάτια. Εἶχα τὴν ἐταιρείαν, τὴν ἐνέργεια μυστικῶς καὶ ἔστειλα παντοῦ χωρὶς νὰ μὲ*

μακρὸν ἄρθρον τῆς γαλλικῆς Ἐπιθεωρήσεως τῶν Δύο Κόσμων τῆς 4 Σεπτεμβρίου 1848, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἀρθρογράφος καταφέρεται δριμύτατα κατὰ τοῦ Οἰκονομοποῦλου καὶ ἐπικρίνει τὴν κυβερνήσιν διὰ τὴν στάσιν τῆς.

1. Π. ΧΙΩΤΟΥ, Ἱστορία τοῦ Ἰονίου κράτους ἀπὸ συστάσεως αὐτοῦ μέχρις Ἐνώσεως, τ. Β' [V], ἐν Ζακύνθῳ 1877, σ. 148.

2. Πλὴν τῶν Ἑπτανησίων εἰς τὴν Ἑλλάδα κατέφυγον πρόσφυγες καὶ ἐξ Ἰταλίας, Πολωνίας καὶ Οὐγγαρίας (βλ. Ἐπ. Κυρίδου, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 592). Εἰς τὸν «Αἰῶνα», ἀρ. φ. 979 τῆς 9 Ἰουλίου 1849, ἐδημοσιεύθη ἡ εἰδησις περὶ ἀφίξεως 340 Ἰταλῶν προσφύγων εἰς Κέρκυραν καὶ Πάτρας «οἱ ὁποῖοι ἐξήγησαν νὰ καταταχθῶσιν ὡς λόχος εἰς τὸν ἐλληνικὸν στρατόν». Περί τῆς θερμῆς ὑποδοχῆς Ἰταλῶν προσφύγων εἰς Καλαμάταν βλ. ἐφ. «Αἰών», ἀρ. φ. 983 τῆς 23 Ἰουλίου 1849.

3. Περί τοῦ περιεχομένου τῆς Μεγάλης Ἰδέας βλ. Διον. Α. Ζακυθινόυ, Ἡ Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, Ἐν Ἀθήναις 1962, σ. 47-56. Περί τῆς δημιουργίας τοῦ ὅρου βλ. Κ. Θ. Δημαρᾶ, «Τῆς μεγάλης ταύτης Ἰδέας», περ. «Ἱατρολογιοτεχνικὴ Στέγη», Ἀνοιξίς 1970, σ. 35-41 (καὶ ἐν ἀνατοπῳ).

ξέρουν οἱ μεγάλοι· ὅτι μὲ κιντύνεψαν ὅλοι ποιὸς ὀλίγο, ποιὸς πολὺ. [...]
 "Ἐκαμα κι ἔναν ὄρκον νὰ καταγράφονται οἱ ἄνθρωποι, ὅ,τι μπορεῖ ὁ
 καθένας»¹.

Κατὰ τὸν ὄρκον τῶν μουμένων εἰς τὴν μυστικὴν ταύτην Ἑταιρείαν σκοπὸς ἐτίθετο ἡ ἀπελευθέρωσις «τῆς πατριᾶς μας γῆς», ἐπίσης δὲ «νὰ λαμπρυνῇ ὁ Σταυρὸς τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ νὰ υπάρξῃ ἡ δικαιοσύνη καὶ νὰ γίνουν νόμοι πατρικοί»².

Πλὴν τῆς ὑπὸ τοῦ Μακρυγιάννη ἰδρυθείσης Ἑταιρείας ὑπῆρξαν ἀσφαλέςτατα καὶ ἄλλαι, τῶν ὁποίων ὅμως οὔτε τὴν ἀρχήν, οὔτε τὰ μέλη, οὔτε τὴν δρᾶσιν γνωρίζομεν, δεδομένου ὅτι ὁ συνωμοτικὸς χαρακτήρ τῶν ἐπέβαλλε νὰ καλύπτονται αὗται ἀπὸ πέπλον μυστηρίου. Παρὰ ταῦτα γνωρίζομεν τὰ ὀνόματα μερικῶν ἐξ αὐτῶν ἀπὸ πληροφορίας μεταγενεστέρας καὶ δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι καὶ κατὰ τὴν Καποδιστριακὴν καὶ κατὰ τὴν Ὀθωνικὴν περίοδον εἰς ἑκατοντάδας ἀνήρχοντο οἱ μνηθέντες εἰς αὐτάς. Οὕτω, πλὴν τῆς κατὰ τὸ 1839 «Φιλορθοδόξου Ἑταιρείας», ἰδρυθείσης ὑπὸ τοῦ Νικήτα Σταματελοπούλου καὶ τοῦ Γεωργίου Καποδίστρια, ἀδελφοῦ τοῦ Κυβερνήτου³, κατὰ τὴν εἰκοσιπενταετίαν ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Καποδίστρια μέχρι τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἰδρύθησαν ἡ «Μεγάλῃ Ἀδελφότης»⁴, ὁ «Φοῖνιξ»⁵, ὁ «Ἑρακλῆς»⁶ κ.ἄ.

1. Ἰ. Βλαχογιάννη, Ἀρχεῖον τοῦ Στρατηγοῦ Ἰωάννου Μακρυγιάννη, τ. Β', ἐν Ἀθῆναις 1907, σ. 447.

2. Τὸ πλῆρες κείμενον τοῦ ὅρκου, συνταχθὲν τὴν 6 Ἀπριλίου 1848, βλ. ἐν Ἰ. Βλαχογιάννη, ἐνθ' ἄνωτ., τ. Α', σ. 439-442. Τὸν Ἰούλιον τοῦ ἐπομένου ἔτους συνετάχθη νέος ὄρκος (αὐτόθι, σ. 444).

3. Περὶ τῆς Φιλορθοδόξου Ἑταιρείας, μεταξὺ τῶν σκοπῶν τῆς ὁποίας περιλαμβάνετο ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ πειθαναγκασμὸς τοῦ Ὀθωνος νὰ ἀσπασθῇ τὸ ὀρθόδοξον δόγμα, βλ. Barb. Jelavich, The Philorthodox Conspiracy of 1839. A raport to Metternich, περ. «Balkan Studies», τ. 7 (1966), σ. 89-102 καὶ J. Petropoulos, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 519-533, ὅπου μετάφρασις ἀγγλιστὶ ὑπομνήματος ἀναφερομένου εἰς τὴν Φιλορθόδοξον Ἑταιρείαν, ἀποκειμένου εἰς τὰ ἐν Ἀθῆναις Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.

4. Μνεῖαν περὶ τῆς δράσεως τῆς ὁργανώσεως ταύτης βλ. ἐν É. Driault-M. Lheritier, Histoire Diplomatique de la Grèce de 1821 à nos jours, τ. II, Paris 1925, σ. 324. Βλ. ἐπίσης Ἑπ. Κυριακίδου, ἐνθ' ἄνωτ., τ. Α', σ. 595, ὡς καὶ σύντομον ἄρθρον τοῦ Τ. Κ[ανδελώρου] ἐν «Ἐγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ Ἐλευθερουδάκη», τ. Α', σ. 209.

5. J. Petropoulos, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 111-112, 294.

6. J. Petropoulos, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 123-σημ. 37. — Ἄλλαι μυστικαὶ ἑταιρεῖαι, τῶν ὁποίων γνωρίζομεν τὰς ἐπωνυμίας, ἦσαν αἱ τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ Λέοντος, τῆς Μεγάλης Ἰδέας καὶ τῆς Φιλαδελφότητος· βλ. Π. Καλεβρᾶ, Ἐπιστολαὶ ἡ τὰ κατὰ τὴν Ἑπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος, Ἐν Ἀθῆναις 1856 (ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει τὰς Ἑταιρείας, τῶν ὁποίων ὑπῆρξε μέλος).

Μεταξὺ τῶν μυστικῶν ὁργανώσεων τῆς περιόδου ταύτης ὑπῆρξε καὶ ἡ «Ἀδελφότης τῶν Εὐαγγελιζομένων» ἰδρυθεῖσα κατὰ τὸ 1849 καὶ συνεχίσασα τὴν δρᾶσιν της πιθανῶς μέχρι τῶν παραμονῶν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου.

Τὰ τῆς συστάσεως καὶ τῶν σκοπῶν τῆς «Ἀδελφότητος» ταύτης γνωρίζομεν ἐπαρκῶς ἀπὸ τὸν Ὅργανισμὸν αὐτῆς, ἀποκείμενον μεταξὺ τῶν χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς ὑπ' ἀρ. 85¹.

Ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἄρθρων τοῦ Ὅργανισμοῦ καὶ ἐκ τῶν προτασσομένων τούτου Ὅρκων, ἡ μύησις, κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ἄλλων μυστικῶν ὁργανώσεων, ἐπραγματοποιεῖτο εἰς διάφορα στάδια, ἀναλόγως τῶν προσόντων καὶ τοῦ ζήλου τῶν μουμένων. Οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν Ἀδελφότητα ἀνελάμβανον διὰ βαρυτάτων ὀρκων τὴν τήρησιν τῶν ἀρχῶν της, ἡ παράβασις δὲ τούτων συνεπήγετο αὐστηροτάτας ποινάς.

Σαφῶς δηλοῦται (ἄρθρον 12) ὅτι ἕκαστος τῶν ἀδελφῶν «*δυνάμενος νὰ ἐξασκῇται εἰς τὰ ὅπλα ὑποχρεοῦται νὰ ἔχῃ διὰ παντὸς ἓν ὅπλον (οἷον δύναιται), μίαν πιστόλαν καὶ ἓν ξίφος ἢ μάχαιραν*» καὶ νὰ εἶναι ἔτοιμος «*νὰ τρέξῃ ὅταν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ*» (ἄρθρον 13). Ὑπεχρεοῦντο ἐπίσης τὰ μέλη νὰ καταβάλλουν μηνιαίαν συνδρομήν, τὸ δὲ συγκεντρούμενον ποσὸν θὰ κατετίθετο εἰς Τράπεζαν ἐπ' ὀνόματι «*Ναοῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ*» καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιοῖθῃ, πλὴν ἄλλων, διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνακούφισιν πασχόντων.

Ἄλλ' οἱ κοινωικοὶ καὶ ἐθνικοὶ σκοποὶ τῆς Ἀδελφότητος ταύτης καθορίζονται εἰς ἄλλα ἄρθρα τοῦ Ὅργανισμοῦ καὶ εἰς τοὺς Ὅρκους. Οὕτω κατὰ τὸ πρῶτον ἄρθρον ἡ Ἀδελφότης «*σκοπὸν ἔθετο τὴν νομιμοποίησιν τῶν φυσικῶν δικαιωμάτων τῆς ἀνθρωπότητος*». Ἡ γενικὴ καὶ ἀόριστος αὕτη διατύπωσις, ἀπήχησις πιθανώτατα καὶ ἄλλων παλαιότερων ἐπαναστατικῶν κειμένων, μᾶς ὑπενθυμίζει τὰ δύο πρῶτα ἄρθρα τοῦ Συντάγματος τοῦ Ρήγα, τὰ ὁποῖα κρίνομεν σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν :

«*Ἀρθρον 1. Ὁ σκοπὸς ὅπου ἀπ' ἀρχῆς κόσμον οἱ ἄνθρωποι ἐνμυαζώχθησαν ἀπὸ τὰ δάση τὴν πρώτην φορὰν, διὰ νὰ κατοικήσουν ὅλοι μαζί, κτίζοντες χώρας καὶ πόλεις, εἶναι διὰ νὰ συμβοηθῶνται καὶ νὰ ζώσιν ἐντρυφισμένοι καὶ ὄχι νὰ συναντιπρώγωνται ἢ νὰ ρομφᾷ τὸ αἷμα τους ἕνας.*

Τότε ἔκαμαν βασιλέα διὰ νὰ ἀγρυπνῇ εἰς τὰ συμφέροντά των, διὰ νὰ εἶναι βέβαιοι εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν φυσικῶν δικαίων, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ τοὺς τὰ ἀφαιρέσῃ κανένας ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἀρθρον 2. Αὐτὰ τὰ φυσικὰ δίκαια εἶναι : πρῶτον, τὸ νὰ εἴμεθα ὅλοι

1. Περιγραφὴν τοῦ κώδικος βλ. ἐν Σπυρ. Λάμπρου, Κατάλογος τῶν Κωδίκων τῶν ἐν Ἀθήναις Βιβλιοθηκῶν πλὴν τῆς Ἑθνικῆς, «*Νέος Ἑλληνομνήμων*», τ. 4 (1907), σ. 236.

ἴσοι καὶ ὄχι ὁ ἕνας κατώτερος ἀπὸ τὸν ἄλλον· δεύτερον, νὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι καὶ ὄχι ὁ ἕνας σκλάβος τοῦ ἄλλου· τρίτον, νὰ εἴμεθα σίγουροι εἰς τὴν ζωὴν μας, καὶ κανένας νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ μᾶς τὴν πάρῃ ἀδίκως καὶ κατὰ φαντασίαν· καὶ τέταρτον, τὰ κτήματα ὅπου ἔχομεν κανένας νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ μᾶς ἐγγί-
 ζῃ, ἀλλ' εἶναι ἰδικὰ μας καὶ τῶν κληρονόμων μας»¹.

Ἡ ὑποστήριξις τῶν «φυσικῶν δικαίων», καταπατομένων εἰς μεγάλα τμήματα ἑλληνικῶν χωρῶν εὐρισκομένων ὑπὸ τοὺς Τούρκους, ἀπῆται ἐνοπλον δρᾶσιν, ἡ ὁποία θὰ ἐπραγματοποιεῖτο δι' εἰδικοῦ στρατιωτικοῦ σώματος, ἰδρυθέντος τὴν 15 Φεβρουαρίου 1851 ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «*Τάγμα τῶν Ἀθανάτων*». Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὸ κατὰ τὸ σχετικὸν ἄρθρον «*θέλουν ὑψώσει πρῶτοι τὴν σημαίαν καὶ θέλουν ριφθῇ πρῶτοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἔχοντες παντοῦ καὶ πάντοτε τὸ σύνθημα "Ἐλευθερία ἢ Θάνατος"*». Διὰ τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὸ Τάγμα τοῦτο καθορίζοντο τρεῖς βαθμοὶ (εἰκοσιπένταρχοι, πεντηκόνταρχοι, ἑκατόνταρχοι), ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ, τὸν ὅποιον ἔφερον «*ἐν τοῖς κοινοῖς σώμασι*», δηλαδή εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου προφανῶς θὰ προήρχοντο οἱ εἰς τοὺς «*Ἀθανάτους*» κατατασσόμενοι².

Κυρίως ὅμως οἱ σκοποὶ τῆς Ἀδελφότητος ἀποκαλύπτονται ἀπὸ τὸν πρῶτον καὶ τὸν τέταρτον ὅρκον τοῦ Τάγματος τῶν Ἀθανάτων. Κατὰ τὸν πρῶτον ὁ «ποθούμενος σκοπός» εἶναι ἡ «*ἐντιμος καὶ ἐνδοξος ἀποκατάστασις μας*». Κατὰ τὸν τέταρτον ὁ μυούμενος ἐδίδε τὴν ἐξῆς υπόσχεσιν: «*Νὰ εἶμαι αἰώνια ὁπαδὸς καὶ συνεργάτης τῶν πράξεων, ἐνεργοιμένων καὶ ἐνεργηθεισῶν διὰ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἐντιμον καὶ ἐνδοξον ἀποκατάστασίν μου· νὰ θυσιάζω πᾶν ὅ,τι ἔχω εἰς τὴν ἐξουσίαν μου διὰ τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ, ἥτις θὰ εἶναι ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ὅλης Ἑλλάδος καὶ νὰ μὴ φανῶ ποτὲ διστάζων ἢ σμικρύνων τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν μου πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν*»³.

Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν μυηθέντων προήρχοντο ἀπὸ ἀλutrώτους περιοχὰς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πράγματι ἐκ τῶν τεσσαράκοντα τριῶν μελῶν, τῶν ὁποίων ἡ κατὰταξις ἐπραγματοποιήθη ἀπὸ 20 Ἰουλίου 1849 μέχρι 10 Φεβρουαρίου 1851, ἐννέα εἶναι Θρᾷκες, τρεῖς Μακεδόνες, ἕξ Ἠπειρώται, δύο Μικρασιάται, τρεῖς Ἑπτανήσιοι, τρεῖς Θεσσαλοί, δύο Χίοι, εἰς Σάμιος. Δύο ἐπίσης φέρονται καταγόμενοι ἐξ ἑλληνικῶν κοινοτήτων Σερβίας καὶ Βουλγαρίας. Οἱ ὑπόλοιποι δώδεκα κατάγονται ἐκ Πελοποννήσου πλην ἑνὸς (τοῦ Ἰωάννου Δρίτσα) καταγομένου ἐκ Σπετσῶν.

Μεταξὺ τῶν ὁρκῶν ὑπάρχει εἰς συντεταγμένους εἰς τὴν τουρκικὴν δι'

1. Βλ. Α. Ι. Βρανούση, Ρήγας [Βασικὴ Βιβλιοθήκη, ἀρ. 10], Ἀθῆναι 1953, σ. 373, Ἀ. π. Β. Δασκαλάκη, Μελέται περὶ Ρήγα Βελεστινλή, Ἀθῆναι 1964, σ. 76-77 καὶ 114.

2. Βλ. κατωτέρω, σ. 230.

3. Βλ. κατωτέρω, σ. 224.

ἐλληνικῶν χαρακτήρων. Προφανῶς οἱ συστήσαντες τὴν Ἀδελφότητα ὑπελόγιζον ὅτι θὰ περιελάμβανον εἰς αὐτὴν καὶ τουρκοφώνους Ἑλληνας, ὑπῆρχον δὲ ὡς γνωστὸν πολλοὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς τοῦ Ἑλληνισμοῦ¹.

Ἡ μελέτη τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Ἀδελφότητος, ἀλλὰ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν μυηθέντων, μᾶς πείθουν ὅτι οἱ σκοποὶ τῆς ἥσαν κυρίως ἀπελευθερωτικοί. Βεβαίως οἱ οἰκονομικοὶ πόροι, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰς καθοριζόμενας διὰ τὰ μέλη εἰσφοράς, ἥσαν ἱσχνοί, δὲν ἔλειπεν ὁμως ὁ ἐνθουσιασμός, ἀλλὰ καὶ ἡ πείρα, ποὺ ἠδύνατο νὰ ἀναπληρώσουν, ὅπως ἄλλωστε συμβαίνει εἰς παρομοίας περιπτώσεις, τὴν ἔλλειψιν ὑλικῶν μέσων. Ἄν οἱ «Εὐαγγελιζόμενοι» ἀπέβλεπον καὶ εἰς κάθαρσιν ἀπὸ τὰ ὑπολείμματα τῆς Βαυαροκρατίας, δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν. Ἡ παρουσία ὁμως μεταξὺ τῶν μελῶν ἀνδρῶν διακειμένων φιλικῶς πρὸς τὸν Ὅθωνα μᾶς ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν ἐστρέφετο ἐναντίον του ἡ ὀργάνωσίς των. Καὶ αὐτὸς ὁ ἰδρυτὴς τῆς, ἄλλωστε, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος ἀμέσως κατωτέρω, καίτοι ὑπῆρξε σφοδρὸς πολέμιος τῶν Βαυαρῶν, εἰς τὰ δημοσιεύματά του ὁμιλεῖ μετὰ σεβασμοῦ διὰ τὸν Ὅθωνα².

Ἐμπνευστὴς καὶ ἰδρυτὴς τῆς μυστικῆς ἑταιρείας τῶν Εὐαγγελιζομένων ὑπῆρξεν ὁ ἐκ Μεσημβρίας τῆς Θράκης ἀξιωματικὸς Ἀριστείδης Χρυσοβέργης³, τὴν δρᾶσιν τοῦ ὁποίου, ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος μέχρι τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἀπὸ σποραδικὰς εἰδήσεις ἐφημερίδων τῆς ἐποχῆς, κυρίως ὁμῶς ἀπὸ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντα φυλλάδια καὶ βιβλία.

Τὸ πρῶτον γνωστὸν ἔργον τοῦ Χρυσοβέργη ὑπὸ τὸν τίτλον «Διογένης ἢ ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις τῆς Ἑλλάδος»⁴ ἐξεδόθη τὸ 1836 ἐν Ὑδρᾷ, ἐντάσσε-

1. Περὶ τῶν τουρκιστὶ δι' ἐλληνικῶν χαρακτήρων συντεταγμένων κειμένων βλ. τὴν Εἰσαγωγὴν τοῦ βιβλίου τῶν S. Salaville - Εὐγ. Δαλεζίου, Karamanlidika. Bibliographie analytique d'ouvrages en langue turque imprimés en caractères grecs, I, 1584 - 1850, Ἀθῆναι 1958, σ. VII - XI.

2. Βλ. κατωτέρω, σ. 16, σημ. 5.

3. Τὸν τόπον καταγωγῆς τοῦ Χρυσοβέργη γνωρίζομεν ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν μελῶν τῆς ἑταιρείας τῶν Εὐαγγελιζομένων, τὸν ὅποιον ἐκδίδομεν ἐν τῇ ἐκ τῆς παρουσίᾳ. Δὲν γνωρίζομεν ἂν εἶχε συγγένειαν πρὸς τὸν Κωνσταντινουπολίτην λόγιον καὶ συγγραφέα τοῦ 19^{ου} αἰῶνος Γεώργιον Χρυσοβέργην. Τὸ ἐπώνυμον Χρυσοβέργης, γνωστὸν ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων, εἶναι μέχρι σήμερον διαδεδομένον εἰς τὰς ἐλληνικὰς χώρας. Σημειωτέον ὅτι σύγχρονος τοῦ Ἀρ. Χρυσοβέργη ὑπῆρξεν ὁ ἐπίσης ἀξιωματικὸς Χ. Χρυσοβέργης, μακρὰ ἐπιστολὴ τοῦ ὁποίου, ἀναφερομένη εἰς στρατιωτικὸν ζήτημα, ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἐφ. «Ἀθῆνᾶν» τῆς 27 Δεκ. 1849, καθὼς καὶ ὁ ἐκ Λομποτινῶν Κραβάρων Νικ. Χρυσοβέργης, ἀποθανὼν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1850 (νεκρολογία του βλ. εἰς ἐφ. «Αἰὼν» τῆς 20 Ἰανουαρίου 1851).

4. Περιγραφὴν τοῦ φυλλαδίου τούτου βλ. ἐν Δ. Γκίνη - Β. Μέξια, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, 1800 - 1863, τ. Α', Ἀθῆναι 1939, σ. 385, ἀρ. 2630.

ται δὲ εἰς τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν ἀντιβαυαρικῶν κειμένων, τὰ ὅποια ἐδημοσιεύθησαν εἰς ἐφημερίδας ἢ αὐτοτελῶς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ὁ Χρυσοβέργης ἀφιερώνει τὸ βιβλίον του εἰς τὸν μαχητικὸν δημοσιογράφον Νικόλαον Σκοῦφον, ἐκδότην τῆς ἐφημερίδος «Σωτήρ», διακρινομένης διὰ τὴν ἐναντίον τῶν Βαυαρῶν ἀρθρογραφίαν καὶ διὰ τὴν μετὰ φανατισμοῦ ὑποστήριξιν τῶν ἀρχῶν τοῦ «γαλλικοῦ» κόμματος¹, τοῦ ὁποῦ ἐθεωρεῖτο «τὸ κυριώτατον τῶν ὀργάνων»². Πλὴν τῆς ἀφιερώσεως ὁμως ταύτης καὶ ὁ εἰς τὰς σελίδας 36 - 37 τοῦ φυλλαδίου δημοσιευόμενος «Ὑμνος» μαρτυρεῖ ὅτι ὁ νεαρὸς ἀξιωματικὸς ἦτο ὁπαδὸς τοῦ «γαλλικοῦ» κόμματος καὶ ἐθεώρει τὴν Γαλλίαν καταφύγιον τῶν καταδυναστευομένων : εἰς τὸν «Ὑμνον» τοῦτον, φέροντα τὸν ὑπότιτλον «Ὁ Ἰωάννης Κωλέττης ἀποχαιετῶν τὴν Ἑλλάδα», ὁ Ἡπειρώτης πολιτικὸς ἀπευθυνόμενος πρὸς τὴν γενέθλιον γῆν, τὴν δοκιμαζομένην ὑπὸ τῶν «Πανάρων» (= Βαυαρῶν) *τὴν δουλείαν*», φέρεται δηλῶν ὅτι θὰ ἀγωνισθῇ ἀπὸ τὴν «φίλην τῆς Ἑλλάδος Γαλλίαν» διὰ «τὰ κορυμνίστην τοὺς τυράντους»³.

Τὸ κύριον μέρος τοῦ νεανικοῦ τούτου ἔργου τοῦ Χρυσοβέργη ἀποτελεῖ ἔμμετρος «Διάλογος ἐπὶ τοῦ μνήματος τοῦ ἀειμνήστου Καραϊσκού», διεξαγόμενος μεταξὺ Ἐλευθερίας καὶ Διογένους καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν Ἑλλάδι κατάστασιν καὶ εἰς τὴν ἀπαράδεκτον καὶ μειωτικὴν διὰ τοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ 1821 συμπεριφορὰν τῶν Βαυαρῶν : ὁ Διογένης, μὲ τὸν παροιμιώδη λύχνον του, ἀναζητεῖ, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ εὑρῇ, «Ἕλληνα εἰς τὴν χώραν αὐτὴν διὰ νὰ τοῦ «εἰπῇ τὴν δυστυχίαν, ἥτις εὗρε τὴν Γραικίαν» καὶ δυσανασχετεῖ :

«ἐπειδὴ ὅπου κι ἂν ἦλθα
εἰς τὰς χώρας καὶ χωρία
ξένους εἶδα νὰ κοραῖωσι
θέσεις καὶ τὰ μεγαλεῖα».

1. Ὁ «Σωτήρ» ἐξεδόθη τὴν 14 Ἰανουαρίου 1834 εἰς Ναῦπλιον, μετεφέρθη δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν Μάιον τοῦ ἐπομένου ἔτους. Τόσον ὁ Ν. Σκοῦφος, ὅσον καὶ ὁ ὑπεύθυνος συντάκτης τοῦ «Σωτήρος» Ἀντώνιος Ἰωαννίδης παρεπέμφθησαν κατ' ἐπανάληψιν εἰς δίκην, λόγῳ τῆς ἀρθρογραφίας τῆς ἐφημερίδος (βλ. Τρὺφ. Εὐαγγελίδου, Ἱστορία τοῦ Ὁθωνος, βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1893, σ. 127 - 128). Περί τῆς πολιτικῆς τοποθετήσεως τοῦ «Σωτήρος» βλ. J. Petropoulos, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 226, 265 - 267.

2. Ν. Δραγοῦμη, Ἱστορικαὶ Ἀναμνήσεις, τ. Α', σ. 312 (ἐπανέκδοσις 1973, τ. Α', σ. 232).

3. Ὁ διορισμὸς τοῦ Κωλέττη ὡς πρεσβευτοῦ εἰς Γαλλίαν ἀπέβλεπεν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ ἀνδρός, τὸ αὐτὸ δὲ συνέβη καὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἐξέχοντας πολιτικούς τῆς ἐποχῆς, σταλέντας εἰς διαφόρους πρεσβείας «οἴονεἰ εἰς ἐξορίαν» (Ἐπ. Κυριακίδου, ἐνθ' ἀνωτ., τ. Α', σ. 320, Ἐπ. Μαλαίνου, Ἰωάννης Κωλέττης, Ἀθ. 1969, σ. 56 - 65). Τὰς περὶ τῆς διαμονῆς τοῦ Κωλέττη ἐν Παρίσις εἰδήσεις συνεκέντρωσεν ὁ Ν. Πατσέλης, Ἰωάννης Κωλέττης, «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», τ. 6 (1957), σ. 838 - 840.

Ἄν κρίνωμεν ἀπὸ τὸν εἰς τὸ τέλος τοῦ φυλλαδίου παρατιθέμενον κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς «Κατάλογον Συνδρομητῶν» — μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ Α. Δ. Κριεζῆς, Ἄλ. Ρίζος Ραγκαβῆς, Ἄνδρ. Μάμουκας, Διομήδης Κυριακός, Ἰωάννης Βελέντζας, Νικήτας Σταματελόπουλος, Νικ. Σηληιάδης, Φώτιος Χρυσανθόπουλος, Σπυρίδων Τρικοῦπης — συμπεραίνομεν ὅτι τοῦτο εἶχεν ἄρκετὴν διάδοσιν εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀγωνιστῶν, τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν λογίων τῆς ἐλληνικῆς πρωτευούσης.

Προσωπικὴ περιπέτεια ὠδήγησε τὸν νεαρὸν ἀξιωματικὸν εἰς τὰς φυλακάς ¹, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ πενταετίαν ². Ἐκεῖ, μεταξὺ ἄλλων, συνέταξε πόνημα ὑπὸ τὸν τίτλον «*Περὶ πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀσφαλείας*», τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη πολὺ μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του, τὸ 1851 ³. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀφιερούμενον «*τοῖς τὴν εὐχλειαν τῆς πατρίδος φιλοῦσιν*» ⁴ ἀναφέρεται εἰς τὴν κατάστασιν τῆς δικαιοσύνης ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰς τὴν διαβίωσιν εἰς τὰς φυλακάς, ἔχει δὲ τὴν ἀξίαν τῆς ἀμέσου μαρτυρίας κυρίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν συμπεριφορὰν τῶν δεσμοφυλάκων ἔναντι τῶν κρατουμένων.

Ἡ ἀνάμειξις τοῦ Χρυσοβέργη εἰς τὴν δημοσίαν ζωὴν ἐμφανίζεται ἐντονωτέρα μετὰ τὸ 1847, ὅτε ὡς ὑπολογαγὸς ἐκδίδει φυλλάδιον στρεφόμενον ἐναντίον τῆς ἐφημερίδος «Αἰὼν», ἡ ὁποία διὰ τῆς ἀρθρογραφίας της εἶχε λάβει ἀρνητικὴν θέσιν εἰς τὴν προσπάθειαν τῶν Μακεδόνων καὶ Ὁρακῶν προσφύγων νὰ ιδρύσουν συνοικισμὸν εἰς Ἀττικὴν πρὸς ἐγκατάστασιν τῶν οἰκογενειῶν των ⁵. Ὑποστηρίζων ἐξ ἄλλου τοὺς «ἐτερόχθονας», διὰ

1. Τὴν αἰτίαν τῆς καταδίκης του δὲν γνωρίζομεν. Ὑποθέτομεν, ἐξ ὧσων ὁ ἴδιος γράφει εἰς φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον «*Λόγοι προσωνητικοὶ τῆς δίκης καὶ καταδίκης τοῦ Ἀρστέιδου Χρυσοβέργη*» (Ναῦπλιον 1838), ὅτι ἀπεπειράθη νὰ φονεύσῃ ἢ ἐφόνευσε τὴν μνηστὴν του διὰ λόγους ζηλοτυπίας. Εἰς τὴν φυλακὴν «τοῦ Βουλευτικοῦ τῆς Ναυπλίας» ὁ Χρυσοβέργης μετέφρασε «κατ' ἐννοίαν» «*Ἐπιτομὴν βίου τῆς Φωκαίδος Ἀσπασίας ἐκ τοῦ Αἰλίου Κλαυδίου*» (Δ. Γκίνη - Β. Μέξια, ἐνθ' ἄνωτ., τ. Β', σ. 9, ἀρ. 3305) καὶ συνέταξεν «*Ἀπάνθισμα ἠθικῶν χάριν τῆς φιλομούσου θυγατρὸς τοῦ Ἱ. Μαρσάν*» (Δ. Γκίνη - Β. Μέξια, ἐνθ' ἄνωτ., τ. Β', σ. 2, ἀρ. 3260).

2. Τὴν πληροφορίαν ταύτην λαμβάνομεν ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ βιβλίου «*Περὶ πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀσφαλείας*», περὶ τοῦ ὁποίου βλ. ἀμέσως κατωτέρω.

3. Τὸν πληρὴν τίτλον τοῦ ἔργου βλ. ἐν Δ. Γκίνη - Β. Μέξια, ἐνθ' ἄνωτ., τ. Β' σ. 314, ἀρ. 5521.

4. Τὸ ἐν τῇ Ἑθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Ἑλλάδος ἀντίτυπον (ΦΛΣ, 350 Η) φέρει ἀφιερωσιν ἰδιόγραφον τοῦ Χρυσοβέργη «*Τῷ σεβασμιωτάτῳ πατρὶ κνρίῳ Ν. Βάμβια σεβασμοῦ ἔνεκα*».

5. Προκλήρυξις περὶ τῆς συστάσεως συνοικισμοῦ τῶν ἐκ τῆς Βορείου Ἑλλάδος προερχομένων κατοικῶν τῆς Ἀττικῆς ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1845 (βλ. Δ. Γκίνη - Β. Μέξια, ἐνθ' ἄνωτ., τ. Β', σ. 137, ἀρ. 4227), ἡ προσπάθεια δὲ δι' ἀγροτικὴν ἀποκατάστασιν τούτων ἐνετάθη κατὰ τὸ 1847, ὡς προκύπτει καὶ ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ φυλλαδίου τοῦ Χρυσοβέργη, τὸν ἀκριβῆ τίτλον τοῦ ὁποίου βλ. ἐν Δ. Γκίνη - Β. Μέξια, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 176, ἀρ. 4504. — Σημειώτεον

τούς οποίους τόσος σάλος είχεν ἐγερθῇ κατὰ τὴν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844¹, ἀνεμείχθη εἰς τὰς δημοτικὰς ἐκλογὰς τῶν Ἀθηνῶν ζητήσας — ἄνευ ἀποτελέσματος ὅμως — «νὰ δοθῇ δικαίωμα νὰ ψηφοφορήσουν πάντες οἱ ἄριστευοῦχοι ἀγωνισταὶ» ἀνεξαρτήτως τόπου καταγωγῆς². Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1848 εὐρίσκετο εἰς Εὐβοίαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ φρουράρχου τῆς περιοχῆς Νικολάου Κασομούλη³ καὶ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους μετετέθη ἀπὸ τὴν Πρώτην Τετραρχίαν τῆς Φάλαγγος εἰς τὸ 3ον Ἐλαφρὸν Τάγμα τῆς Ὀροφυλακῆς⁴.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς ταύτην ὁ Χρυσοβέργης συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἑταιρείας τῶν Εὐαγγελιζομένων καὶ ὠραματίσθη κινητοποίησιν συναδέλφων του καὶ ἄλλων ἐξεχουσῶν προσωπικοτήτων διὰ τὴν «*ἔντιμον καὶ ἔνδοξον ἀποκατάστασιν*» τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὡς εἶδομεν, καὶ ἀκόμη εὐρύτερον, διὰ «*τὴν νομιμοποίησιν τῶν φυσικῶν δικαιωμάτων τῆς ἀνθρωπότητος*».

Βραδύτερον ὁ Χρυσοβέργης διωχέτευσε τὸν πατριωτισμὸν του εἰς ἐνεργητικωτέραν δρᾶσιν: μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ὁ παλαιὸς θαυμαστῆς τῆς Γαλλίας καὶ ὁπαδὸς τοῦ «γαλλικοῦ» κόμματος, ὁ ὠραματιστὴς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἁλυστῶν Ἑλλήνων, κατετάγη εἰς τὸ ἐθελοντικὸν σῶμα τὸ ἀποτελέσαν τὴν «Ἑλληνικὴν Λεγεῶνα» καὶ ἠγωνίσθη εἰς τὴν Κριμαίαν ὡς συνταγματάρχης⁵. Τὴν δρᾶσιν του κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον γνωρίζομεν ἀπὸ βιβλίον του ἀναφερόμενον εἰς τὸ σῶμα

ὅτι τὴν 19 Νοεμβρίου 1849 «Ἡ ἐπὶ τοῦ συνοικισμοῦ τῶν Μακεδόνων Ἐπιτροπὴ», ἀποτελουμένη ἐκ τῶν Θεοφάνους Σιατιστέως, Γ. Χρυσίδη, Ἀ. Πολυζωΐδη, Π. Πάικου καὶ Ν. Θεοχάρη εἰδοποιεῖ ὅτι δήμαρχος τοῦ συνοικισμοῦ «εἰς τὴν Σκάλαν τῆς Ἀταλάντης, ἔδραν τοῦ δήμου τῆς Νέας Πέλλης» ἐξελέγη ὁ Ἀθαν. Χαλκιώτης καὶ ἐκάλει «τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος Μακεδόνας νὰ ἐγγραφοῦν εἰς τὰ νέα δημοτολόγια» (βλ. ἐφ. «Ἀθηνᾶ», ἀρ. φ. 1643, τῆς 17 Δεκ. 1849).

1. Περὶ τοῦ ζητήματος βλ. Ἰ. Καίροφύλα. Τὸ ζήτημα αὐτοχθόνων καὶ ἐτεροχθόνων εἰς τὴν Ἑθνοσυνέλευσιν τοῦ 1843, «Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία», Α' (1947), σ. 135 - 148 καὶ J. Petropoulos, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 486 - 491 (ὅπου καὶ παλαιότερα βιβλιογραφία), ὡς καὶ τὰς παραπομπὰς εἰς τὸν ἐν τέλει τοῦ αὐτοῦ βιβλίου Πίνακα ἐν λ. heterochthons.

2. Ἐφ. «Αἰὼν», ἀρ. φ. 756 τῆς 1 Φεβρ. 1847.

3. Ἐφ. «Αἰὼν», ἀρ. φ. 863 τῆς 16 Ἀπρ. 1848.

4. Ἐφ. «Αἰὼν», ἀρ. φ. 907 τῆς 2 Ὀκτ. 1848.

5. Ὀλίγους μῆνας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ὁ Χρυσοβέργης ἐξέδωσε τὸ βιβλίον «Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις... Ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου... 1853» (βλ. Δ. Γκίνη - Β. Μέξια, ἐνθ' ἄνωτ., τ. Β', σ. 379, ἀρ. 5978). Τὸ βιβλίον τοῦτο, τὸ ὁποῖον προσφάτως (1971) ἐπανεξεδόθη φωτοτυπικῶς ὑπὸ τοῦ φιλομούσου βιβλιοπώλου κ. Νότη Καραβία, ἐνδιαφέρον διὰ τὰς κριτικὰς του παρατηρήσεις καὶ ἀπόψεις, εἶναι ἀξίον ἰδιαίτερας μελέτης. Σημειοῦμεν ἐνταῦθα ὅτι ὁ Χρυσοβέργης εὐρίσκει τὴν εὐκαιρίαν καὶ εἰς αὐτὸ νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον τῶν Βαυαρῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκδηλώσῃ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Ὅθωνα (βλ. σ. 47, 51 - 52).

τῶν Ἑλλήνων ἐθελοντῶν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ ἐκδοθὲν ἐν Ὁδησσῷ ἄρκετὰ ἔτη βραδύτερον ὑπὸ τὸν τίτλον : «*Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Λεγεῶ-
νος, Τόμος πρῶτος, Ὁδησσὸς 1887*».

Μετὰ τὸν ἐπεξηγηματικὸν ψευδοτίτλον (Ὅλγαι λέξεις περὶ τοῦ σώμα-
τος τῶν ἐθελοντῶν Ἑλλήνων καὶ μετὰ ταῦτα Ἑλληνικὴ λεγεὼν (sic) Αὐτο-
κράτορος Νικολάου τοῦ Πρώτου. Ἱστορικὴ διήγησις συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ
συνταγματάρχου τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στ[ρ]ατοῦ Ἀριστείδου Χρυσοβέργη. Ἐν
Ὁδησσῷ 1882)¹ ἀκολουθεῖ ἀφιέρωσις «*Τῇ ἱερᾷ κόνει τῶν πεσόντων κατὰ
τὸν πόλεμον 1853, 54, 55 καὶ 56 ἐν Τουρκίᾳ, ἐν Κριμαίᾳ καὶ ἐν Σεβαστοπό-
λει ἐθελοντῶν Ἑλλήνων*» καὶ ἐν συνεχείᾳ μακρά, ἐκ σελίδων 78, ἐξιστόρη-
σις τῆς δράσεως τῆς Λεγεῶνος ὑπὸ μορφήν προσωπικῶν ἀναμνήσεων².

Ἦρευνήσαμεν ἰδιαιτέρως τὰ τῆς συγγραφικῆς καὶ στρατιωτικῆς δρά-
σεως τοῦ Χρυσοβέργη ὄχι διὰ νὰ βιογραφήσωμεν τὸν ἐκ Μεσημβρίας ἀγω-
νιστὴν — τοῦτο ἄλλωστε δὲν ἐπεδιώχθη — ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς
τὴν ἀπορίαν, πῶς κατάρθωσεν εἰς ἄγνωστος σχεδὸν εἰς τὴν ἔρευναν ἀξιωμα-
τικὸς νὰ μὴσῃ καὶ νὰ θέσῃ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν του δεκάδας ἀνδρῶν, ὠρισμέ-
νοι τοῦλάχιστον ἐκ τῶν ὁποίων εἶχον διακριθῇ πολὺ περισσότερον τοῦτου
καὶ εἶχον ἐπιβληθῇ εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν.

Μεταξὺ τῶν μυηθέντων εἰς τὴν Ἑταιρείαν τῶν Εὐαγγελιζομένων,
ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ σωθέντος ἰδρυτικοῦ ἐγγράφου, ἀξίζει νὰ σημειωθῇ
ἰδιαιτέρως ἡ παρουσία τοῦ Νεοφύτου Βάμβα, τοῦ Ἀλ. Κουμουνδούρου,
τοῦ Γεωργίου Πρινάρη, τοῦ Χατζή - Χρήστου, τοῦ Ἱπποκράτους Λυκούρ-
γου, τοῦ Γεωργίου Ἰ. Μεταξά, γνωπτῶν διὰ τὴν πολὺπλευρον δρᾶσιν τῶν
κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας ἢ διὰ τὴν συμβολὴν τῶν εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ
πολιτικὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ Νεόφυτος Βάμβας³ παρὰ τὴν ἡλικίαν του (ἐγεννήθη, ὡς

1. Ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ψευδοτίτλου τοῦτου ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων ἐνδείξεων, τὸ βι-
βλίον εἶχε γραφῇ ἄρκετὰ ἔτη πρὸ τῆς ἐκδόσεώς του.

2. Δὲν ὑπάρχει, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ἀξιόλογος εἰδικὴ μελέτη περὶ τοῦ ἐν Κρι-
μαίᾳ ἑλληνικοῦ ἐθελοντικοῦ σώματος. Σημειοῦμεν ἐνταῦθα δύο ἀκόμη ἔργα ὑπὸ μορφήν
ἀπομνημονευμάτων περὶ τῆς ἑλληνικῆς φάλαγγος: «*Απομνημονεύματα τῆς Ἑλληνικῆς
φάλαγγος τοῦ αὐτοκράτορος πασῶν (sic) τῶν Ρωσιστῶν Νικολάου τοῦ Α' ἐκδοθέντα ὑπὸ
Τριανταφύλλου Ἰ. Γκαλιούρη (Δημιῶν), ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Νικίτα Γ.
Πάσσαρη 1865*» καὶ «*Τὰ τὴν Ἑλληνικὴν Λεγεῶνα τοῦ Αὐτοκράτορος Νικολάου Α', τὴν
κατὰ τὸ 1853 ἐν Μολδοβλαχίᾳ συστήθεισαν ἀφορῶντα, ὑπὸ Κ. Ράμφου, ἐν Ἀθήναις, ἐκ
τοῦ Τυπογραφείου Δημητρίου Συλλιβερτιάνου, 1867*».

3. Δὲν ὑπάρχει πρόσφατος λεπτομερὴς βιογραφία τοῦ ἀνδρὸς καὶ δὲν ἔχει ἔρευ-
νηθῇ ἐπαρκῶς ἡ θέσις του εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τοῦ τόπου. Τὰς περὶ τοῦτου δημοσιευ-
θείσας παλαιότερον μελέτας βλ. ἐν Ν. Β. Τωμαδάκη, Νεόφυτος Βάμβας, «*Θρησκευ-
τικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἑγκυκλοπαίδεια*, τ. Γ', Ἀθῆναι 1963, σ. 577-579. Εὐκταία μετὰξὺ
ἄλλων θά ἦτο ἡ ἔρευνα εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ τὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς διὰ τὴν συγκέν-
τρωσιν τῶν μικρῶν δημοσιευμάτων (ἄρθρων, ἐπιστολῶν κ.λπ.) τοῦ Βάμβα.

γνωστόν, τὸ 1770) συνέχιζεν ἀκατάβλητος ἀπὸ τὸν χρόνον τὸ παιδευτικὸν τοῦ ἔργου καὶ ἀπετέλει κατὰ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος μίαν ἀπὸ τὰς πλέον σεβαστὰς μορφὰς τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας, προκαλὼν τὸν θαυμασμόν, ἀλλ' ὅχι σπανίως καὶ τὰς σφοδρὰς ἐπικρίσεις μερίδος τοῦ τύπου διὰ τὰς ἀπόψεις του. Διδάσκων ἀπὸ τοῦ 1837 εἰς τὸ νεοσύστατον Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου ἐπρυτάνευσε κατὰ τὸ 1844 - 1845, μετεῖχεν ἐνεργῶς εἰς τὰ πνευματικὰ καὶ ἐθνικὰ ζητήματα τῆς ἐποχῆς : ἐκδόσεις βιβλίων καὶ ἄρθρα εἰς ἐφημερίδας, ὁμιλίες εἰς διαφόρους εὐκαιρίας καὶ συμμετοχὴ εἰς πνευματικὰς ἐκδηλώσεις μαρτυροῦν ὅτι ὁ Βάμβας ἐκινεῖτο μεταξὺ τῶν συγχρόνων του μὲ νεανικὸν ἐνθουσιασμόν. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1848 ὁ Κωνσταντῖνος Λεβίδης, διευθυντὴς τῆς «Ἐλπίδος» καὶ ὁπαδὸς τοῦ «γαλλικοῦ» κόμματος, εἰς σειρὰν ἁρθρῶν καὶ σχολίων ἐπετίθετο κατὰ τοῦ Χίου σοφοῦ διὰ τὴν θέσιν του ἔναντι τῶν ἀνταρτῶν καὶ διὰ τὴν ἐν γένει στάσιν του ὑπὲρ τοῦ Ὅθωνος¹. Ἡ σφοδρὰ πολεμικὴ τοῦ Λεβίδου ἐρμηνεύεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Βάμβας ἀνῆκεν εἰς τὸ «ἀγγλικόν» κόμμα².

Ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνοῦρος, ὁ κατόπιν πρωθυπουργός, εἰς ἡλικίαν 24 ἐτῶν εἶχε τεθῆ ἐπὶ κεφαλῇ Λακῶνων ἐθελοντῶν καὶ κατῆλθεν εἰς Κρήτην διὰ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς μεγαλονήσου τὸ 1841³. Ἡ συμμετοχὴ του εἰς τὴν Ἑταιρείαν τῶν Εὐαγγελιζομένων ἀπετέλει δι' αὐτὸν μίαν νέαν προσπάθειαν ὑπὲρ τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ συγχρόνως παρέχει τὴν ἐνδειξιν ὅτι ἡ μυστικὴ ὀργάνωσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμνεῖτο, εἶχε τὰ στοιχεῖα τῆς σοβαρότητος καὶ ἐνέπνεεν ἐμπιστοσύνην.

Ὁ Ἡπειρώτης Γεώργιος Πρινάρης, ὁ ὁποῖος ἐπίσης φέρεται μεταξὺ τῶν ἰδρυτικῶν μελῶν, δύναται ἀσφαλῶς νὰ ταυτισθῇ μὲ τὸν ὁμώνυμον καθηγητὴν τῆς Παθολογίας καὶ Ὑγιεινῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου ἡ συγγραφικὴ δραστηριότης δὲν περιορίζετο εἰς ἐπιστημονικὰ μόνον θέματα. Ὡς φοιτητὴς εἰς Ἀγκῶνα τὸ 1835 εἶχε συνθέσει καὶ ἐξέδωκε δύο ᾠδὰς «ἐπὶ τῇ ἡμέρᾳ τῆς στέψεως» τοῦ Ὅθωνος καὶ «ἐπὶ τῇ διὰ τῆς Νεαπόλεως ἐλεύσει» τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος⁴ καὶ τὸ 1858 ἐδημοσίευσεν νέαν ᾠδὴν «ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι τῆς βασιλείας Ὅθωνος Α'»⁵. Τὰ δύο ταῦτα δημοσιεύματα, μαρτυροῦντα τὴν συνέπειαν τοῦ ἀνδρός, μᾶς βοηθοῦν εἰς τὴν συναγωγὴν συμπερασμάτων περὶ τοῦ προσανατολισμοῦ τῆς Ἑταιρείας.

1. Βλ. ἐφ. «Ἐλπίς», ἀρ. φ. 458 τῆς 6 Μαΐου 1848 καὶ 464 τῆς 11 Ἰουνίου 1848.

2. J. Petropoulos, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 538, 541.

3. Β. Ψιλάκη, Ἱστορία τῆς Κρήτης ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, τ. Γ', ἐν Χανίοις 1909, σ. 783 - 784.

4. Δ. Γκίνης - Β. Μέξια, ἐνθ' ἄνωτ., τ. Α', σ. 361, ἀρ. 2459.

5. Δ. Γκίνης - Β. Μέξια, ἐνθ' ἄνωτ., τ. Γ', σ. 123, ἀρ. 7765.

Ὁ Χατζηχρήστος, ὑποστράτηγος καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ Ὁθωνος κατὰ τὴν περίοδον ταύτην¹, εἶχε βολιδосκοπηθῇ δύο ἔτη προηγουμένως, ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωλέττη, ὑπὸ ἀξιωματικοῦ ἐνεργοῦντος κατ' ἐντολὴν Σέρβων καὶ Βουλγάρων, διὰ τὴν τυχὸν προετοιμασίαν ἢ πιθανότητα κινήματος στρεφομένου κατὰ τῆς Τουρκίας. Κατόπιν συστάσεως τοῦ Μακρυγιάννη εἰς τὰς συναντήσεις μεταξύ τῶν δύο μερῶν δὲν ἐδόθη συνέχεια², εἶναι ὅμως χαρακτηριστικὸν ὅτι ὁ διακριθεὶς κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἀγωνιστὴς ἐνετάσσετο βραδύτερον εἰς ὀργάνωσιν ἀποβλέπουσαν εἰς τὴν διὰ τῶν ὀπλῶν διεκδίκησιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ³ καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ Χρυσοβέργη συσταθεῖσαν Ἐταιρείαν. Ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀξιοπαρατήρητον, ὅτι, ἐνῶ ὁ Χατζηχρήστος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων μελῶν τῆς Ἀδελφότητος τῶν Εὐαγγελιζομένων — ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὑπογράφει τὸ ἰδρυτικὸν ἔγγραφον τῆς ὀργανώσεως⁴ —, ἀπεσύρθη μετ' ὀλίγον καὶ δὲν περιελήφθη εἰς τὸν κατάλογον τῶν μνηθέντων, εἰς τὸν ὁποῖον ἄλλωστε δὲν περιλαμβάνονται ὅλοι οἱ ὑπογράψαντες τοῦτο.

Ὁ Ἰπποκράτης Λυκοῦργος, υἱὸς τοῦ ἡγέτου τοῦ Σαμιακοῦ λαοῦ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν Λυκούργου Λογοθέτη⁵, ἦτο καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Σαμίου συνταγματάρχου Σταμάτι Γεωργιάδη, μετὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Χρυσοβέργης εἶχε συνυπηρετῆσει εἰς Εὐβοίαν κατὰ τὸ 1848⁶. Γνωρίζομεν ὅτι ὁ

1. Βλ. ἐφ. «Αἰών», ἀρ. φ. 1000 τῆς 29 Σεπτ. 1849, ὅπου εἰδησις περὶ τῆς εἰς τὸν ὑπασπιστὴν τοῦ βασιλέως Χατζηχρήστον ἀπονομῆς τοῦ παρασήμου τῶν «Ἀνωτέρων Ταξιαρχῶν».

2. Περὶ τῶν ἀπόνεων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Μακρυγιάννη ἐναντι τῆς προσπάθειας ταύτης βλ. Ἱ. Βλαχογιάννη, ἐνθ' ἀνωτ., τ. Β', σ. 440-441.

3. Ὁ Χατζηχρήστος εἶχε μνηθῇ εἰς τὴν μυστικὴν ἐπαναστατικὴν ὀργάνωσιν τοῦ 1848, περὶ τῆς ὁποίας ἐγένεε λόγος ἀνωτέρω (σ. 209-210), ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ καταλόγου τὸν ὁποῖον δημοσιεύει ὁ Ἱ. Βλαχογιάννης, ἐνθ' ἀνωτ. τ. Α', σ. 432.

4. Τὸ μόνον στοιχεῖον περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Χατζηχρήστου εἰς τὴν Ἐταιρείαν τῶν Εὐαγγελιζομένων εἶναι ἡ ἐν φ. 31α τοῦ χειρογράφου Ὀργανισμοῦ ταύτης ὑπογραφή του, παρουσιάζουσα ἐλαφράς καὶ ἀσημάντους διαφορὰς ἀπὸ τὴν ὑπὸ Ἱ. Μελετιοπούλου. Ἐγγραφα Ὁθωνικῆς ἐποχῆς, «Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας» τ. 19 (1967-70), σ. 428 (ἀρ. 213) καὶ ἐν ἀνατύπῳ σ. 30 δημοσιευομένην ἐν φωτοτυπῇ ὑπογραφὴν τοῦ ἀνδρός.

5. Βλ. Νικ. Ἱ. Σταματιάδου, Σαμιακά, ἦτοι ἀνέλιξις τῆς νεωτέρας ἱστορίας τῆς Σάμου δι' ἐπισήμων ἐγγράφων, τ. Β', ἐν Σάμῳ 1907, σ. 347, 349. Ἐπικηδεῖον εἰς τὸν Ἰππ. Λυκοῦργον, θανόντα τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1857, ἐξεφώνησεν ὁ τότε καθηγητὴς τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς Ἀρ. Μητζάκης. Τὸ κείμενον βλ. ἐν Ν. Σταματιάδου, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 347-353.

6. Ἐφ. «Αἰών», ἀρ. φ. 863 τῆς 16 Ἀπριλίου 1848. Βλ. ἐπίσης ἐφ. «Ἑλίς», ἀρ. φ. 465 τῆς 7 Ἰουνίου 1848, ὅπου ἐπιστολὴ τοῦ Ἰππ. Λυκούργου, ὑπαίνισσομένου τὴν συγγενειάν του μετὰ τοῦ Σταμ. Γεωργιάδη.

Λυκουργος την 30 Ὀκτωβρίου 1849 εἶχεν υποβάλει πρὸς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν υπόμνημα ἐναντίον τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σάμου Στεφάνου Βογορίδη, περὶ τοῦ ὁποίου μεταξύ ἄλλων ἔγραφε μὲ ἀξιοθαύμαστον παρρησίαν : «*Αρπαγαὶ καὶ δημεύσεις κτημάτων, καταδιώξεις, καθείξεις καὶ κακώσεις ἀθύων, παντοειδὲς παραβιάσεις γραπτῶν καὶ ἀγράφων δικαιωμάτων, ἀθαιρεσθαί, ληστεῖαι, δολοφοναί, ἰδού ὅλος ὁ ἐπὶ τῆς Σάμου πολιτικὸς τοῦ Βογορίδου βίος*»¹. Οἰκογενειακὴ παράδοσις καὶ ἀγανάκτησις διὰ τὰς ταπεινώσεις, τὰς ὁποίας ὑφίστατο ὁ Ἑλληνισμός, ἔφεραν τὸν Λυκουργον εἰς τὴν ὁργάνωσιν τῶν Εὐαγγελιζομένων.

Τέλος μεταξύ τῶν σημαντικωτέρων μελῶν τῆς ὁργανώσεως ἦτο ὁ Γεώργιος Ἰωάννου Μεταξᾶς ἐκ Κεφαλλήνιας. Οὗτος εἶχε καταφύγει εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα μετὰ τὸν ἐπαναστατικὸν ἀναβρασμὸν τῆς Ἐπτανήσου τοῦ 1848² καὶ συνέχιζε τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του. Γνωρίζομεν ὅτι οὗτος μετ' ἄλλων προσφύγων ἐν Ναυπλίῳ Κεφαλλήνων — τοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ Ἰακωβάτου, τοῦ Κωνσταντίνου Ἰ. Μεταξᾶ, τοῦ Γερασίμου Λαζαρή καὶ τοῦ Λεωνίδα Ἰ. Μεταξᾶ — ὑπέβαλον τὴν 25 Ἰουλίου 1849 ἀναφορὰν πρὸς τὴν «Βουλὴν τῆς Ἑλλάδος» καὶ ἐξήτουν νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτοὺς νὰ ἐγκατασταθοῦν «*ἐλευθέρως ὅπου θέλουν*»³. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπὸ τὸ ἐν Ναυπλίῳ τυπογραφεῖον τοῦ Κ. Ἰωαννίδου ἐξέδιδε φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον : «*Τὸ ὄνειρον τοῦ πρόσφυγος εἰς τὴν Ἑλλάδα Κεφαλλήνος καὶ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τῆς περιορισμένου εἰς Ναύπλιον...*»⁴.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἄλλους συνεργάτας τοῦ Χρυσοβέργη, πολλὰ θὰ ἡδύνατο νὰ ἀποκαλύψῃ λεπτομερεστέρα ἔρευνα εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ τὸ ἄλλο ἔντυπον ἢ χειρόγραφον ὑλικὸν τῆς ἐποχῆς. Ἡ προσωπογραφικὴ ὁμως διερεῦνησις θὰ μᾶς ὠδήγῃ μακρὰν τοῦ σκοποῦ τῆς παρούσης μελέτης.

Κατωτέρω ἐκδίδομεν τὸν Ὅργανισμὸν τῆς Ἀδελφότητος τῶν Εὐαγγελιζομένων, τοὺς Ὅρκους τῶν μουμένων, τὸ Μητρῶν καὶ τὸν κρυπτογραφικὸν κώδικα τῆς ὁργανώσεως.

Ὁ κρυπτογραφικὸς κώδιξ παρουσιάζει ἰδιομορφίαν, διαφέρει δὲ ἀπὸ τὰ γνωστὰ κρυπτογραφικὰ συστήματα. Τὰ αὐτὰ γράμματα χρησιμοποιοῦν-

1. Νικ. Σταματιάδου, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 271-278.

2. Βλ. ἀνωτέρω, σ. 209.

3. Τὸ κείμενον τῆς ἀναφορᾶς ταύτης ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἐφ. «Αἰών», ἀρ. φ. 984 τῆς 27 Ἰουλίου 1849.

4. Βλ. Δ. Γκίνη - Β. Μέξα, ἔνθ' ἀνωτ., τ. Β', σ. 256, ἀρ. 5086. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἀρθρογραφία τῶν Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων τῆς ἐποχῆς ἡσχολεῖτο συχνότατα μὲ τὸ θέμα τῶν Κεφαλλήνων ἰδίᾳ πρόσφυγων, περὶ τοῦ ὁποίου βλ. καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Σταύρου Μεταξᾶ εἰς ἐφ. «Αἰών», ἀρ. φ. 980 τῆς 13 Ἰουλίου 1849.

ται διὰ περισσοτέρας τῆς μιᾶς σημασίας : Οὕτω π.χ. εἰς τὸ Α ἀντιστοιχοῦν αἱ λέξεις ταῦτα, *Μάιος*, εἰς τὸ Μ ἀντιστοιχοῦν τὰ *ἀπανταχοῦ*, *τῶν ἀδελφῶν*, *διπλώματα* κ.ο.κ. Ἡ διάκρισις τῶν διαφορῶν σημασιῶν τῶν γραμμάτων γίνεται μόνον διὰ τῆς χρήσεως διαφοροῦ γραφῆς τούτων (μαῦρα, λευκά, μικροῦ καὶ μεγάλου μεγέθους) ἀπαιτεῖτο δὲ ἀσφαλῶς ἰδιαιτέρα προσοχὴ καὶ ἐπιμέλεια διὰ τὴν κρυπτογράφησιν καὶ τὴν ἀποκρυπτογράφησιν τῶν κειμένων. Ἡ ἀπόδοσις τοῦ κρυπτογραφικοῦ τούτου κώδικος ἐπεδιώχθη ἐνταῦθα διὰ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων. Πλὴν τῶν γραμμάτων ἡ ὀργάνωσις ἐχρησιμοποίησε καὶ ἑπτὰ σύμβολα (κεφαλὴν, ἡμισέληνον, σπάθην, ἥλιον κ.λπ.), τὰ ὅποια παρέχομεν ἐν πανομοιότηπῳ εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν.

Τὸ κείμενον, αὐτόγραφον τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἀδελφότητος, ὡς συνάγεται ἀπὸ τὴν σύγκρισιν τῆς γραφῆς του πρὸς τὴν ἰδιόχειρον ἀφιέρωσιν βιβλίου του εἰς τὸν Βάμβαν¹, παρουσιάζει ἐνιαχοῦ ἀσυνταξίας, αἱ ὁποῖαι ἄλλωστε σημειοῦνται καὶ εἰς τὰ βιβλία τοῦ Χρυσοβέργη. Τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὴν στίξιν ἀποκατεστήσαμεν σιωπηρῶς, ἐθεωρήσαμεν δὲ σκόπιμον, νὰ ἀντικαταστήσωμεν τὸν τρόπον ἀριθμήσεως τῶν Ὁρκῶν (Πρῶτος ἀντὶ Ἰοῦ, Δεύτερος ἀντὶ Πιὸς κ.λπ.).

1. Βλ. ἀνωτέρω σ. 215, σημ. 4.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

[ΟΡΚΟΙ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΟΣ]

Πρῶτος ὄρκος τοῦ Τάγματος τῶν Ἀθανάτων.

φ. 8α Ὁρκίζομαι εἰς τὴν ἁγίαν αὐτὴν εἰκόνα διὸ θὰ εἶμαι σύμφωνος εἰς ὅλα μαζί σου· θὰ εἶμαι προθυμότετος τῶν διαταγῶν σου· θὰ ἀκολουθήσω καὶ εἰς τὰ ἀπώτατα μέρη τὴν τύχην σου, ἥτις θὰ εἶναι καὶ τύχη μου καὶ θὰ ὑποφέρω μαζί σου ὅλα τὰ τυχόντα δυστηχήματα καὶ κακοπαθείας, ἕως οὗ εὕρωμεν τὸν ποθοῦμενον σκοπὸν μας, ὅστις εἶναι ἡ ἔντιμος καὶ ἐνδοξος ἀποκατάστασις μας. Κατὰ συνέπειραν δὲν θέλει μὲ ξεχωρίσει ἀπὸ κοντά σου· εἰς ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς μου θέλω εἶναι πιστός σου, ἀδελφὸς ἀδιαχώριστος καὶ ἐν τὰς ἀμέσους διαταγὰς σου. Ἄν ποτὲ ἀθετήσω τὸν ὄρκον μου, ἡ ἁγία αὕτη εἰκὼν, ἥτις εἶναι μάρτυς τοῦ συνδέσμου μας καὶ θὰ εἶναι προστάτης παντοτινὸς τῶν ἔργων μας, αὕτη νὰ εἶναι ὁ τιμωρὸς καὶ διώκτης μου.

Ὁρκος τοῦ πατρὸς τῆς Ἀδελφότητος.

φ. 8β Ὁρκίζομαι καὶ ἐγὼ ὡσαύτως νὰ τηρήσω ἀπαρσαλεύτως τὸν ἄνω εἰρη- μένον ὄρκον καὶ νὰ προσπαθῶ διὰ τὸ συμφέρον τῶν ἀδελφῶν. | Κατένε συμφέρον δὲν θέλει μὲ ἀποσπᾶσει ἀπ' αὐτούς, τὸ συμφέρον τους θὰ θεωρῶ συμφέρον μου, καὶ ὅλη μου ἡ προσπάθεια θὰ εἶναι διὰ τὴν τιμὴν καὶ δόξαν των. Ἄν ποτὲ καὶ ἐγὼ ἀθετήσω τὸν ὄρκον μου, ἡ ἁγία αὕτη καὶ ἱερὰ εἰκὼν νὰ εἶναι ὁ τιμωρὸς μου καὶ ὁ καταδιώκτης μου.

Δεύτερος ὄρκος τοῦ Τάγματος τῶν Ἀθανάτων.

φ. 9α Ὁρκίζομαι εἰς τὴν ἁγίαν αὐτὴν εἰκόνα νὰ εἶμαι ἀχώριστος ἀπὸ κοντά σου, νὰ εἶμαι ἀδελφὸς καὶ σύντροφος μαζί σου, ὅπου καὶ ἂν ἀποφασίσῃς νὰ ἔλθῃς· νὰ θυσιάζω εἰς τὰς προσταγὰς σου καὶ εἰς τὴν ἀπόφασίν σου πᾶν ὅ,τι ἔχω εἰς τὴν ἐξουσίαν μου, χρήματα, ζωὴν, τοὺς συγγενεῖς μου αὐτούς, τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα μου καὶ νὰ μὴν ἐρωτήσω ποτὲ ἢ νὰ ἐναντιωθῶ εἰς καμμίαν διαταγὴν σου, ἢ ὁποία θὰ εἶναι πάντοτε διὰ τὸ καλὸν καὶ τὸ συμφέρον τῆς συντροφίᾱς μας. Θὰ ὑπερασπίζωμαι ὅλους τοὺς ἀδελφοὺς τῆς συντροφίᾱς μας, ὡς τὸν ἴδιον ἑαυτὸν μου καὶ εἰς κανένα ξένον δὲν θὰ εἰπῶ τὸ μυστικόν μου.

φ. 9α Ἐὰν ποτὲ ἤθελα παραβῶ | τὸν ὄρκον μου, ἡ ἁγία αὕτη εἰκὼν, ἥτις εἶναι μάρ- τυς τῆς ἐνώσεώς μας καὶ θὰ εἶναι προστάτης μας εἰς ὅλα τὰ ἐπιχειρήματά μας, αὕτη ἡ ἰδία νὰ εἶναι ὁ κοιτῆς, ὅπου θὰ μὲ τιμωρήσῃ διὰ τὴν ἀπιστίαν μου.

Ὁρκος τοῦ πατρὸς τῆς Ἀδελφότητος.

Ὁρκίζομαι καὶ ἐγὼ νὰ φυλάξω ἀπαρσαλεύτως τὸν ἄνω εἰρημένον ὄρ-

κον, καὶ νὰ προσπαθῶ πάντοτε διὰ τὸ καλὸν καὶ τὸ συμφέρον τῆς συντροφιάς, τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι καλὸν καὶ συμφέρον τοῦ ἑαυτοῦ μου. Κανέναν δὲν θὰ ἀδικήσω, ὥς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῆς δικαιοσύνης, ἀναλόγως τῆς ἰκανότητος καὶ τῶν δικαιωμάτων του.

Τρίτος ὅρκος τοῦ Τάγματος τῶν Ἀθανάτων.

ἽΟρκίζομαι εἰς τὴν ἁγίαν αὐτὴν εἰκόνα νὰ ζήσω καὶ νὰ ἀποθάνω μαζί σου· ὅπου καὶ ἂν ἔλθης, ὅ,τι καὶ ἂν κάμῃς νὰ εἶμαι ἀχώριστος ἀπὸ κοντὰ σου· τὴν ζωὴν σου θὰ τὴν θεωρῶ πλέον ζωὴν μου καὶ κανένα πράγμα δὲν θὰ κάμω χωρὶς νὰ σὲ ἐρωτήσω. Θὰ ἀγνηθῶ τὸν πατέρα μου, τὴν μάνα μου, τὰ ἀδελφία φ. 9β μου, τὴν γυναῖκά μου | ἂν ἔχω, καὶ τὰ παιδιὰ μου αὐτά, καὶ θὰ εἶμαι, ὅσον ν' ἀποθάνω, μαζί σου. Χρήματα, δόξαν, τιμὴν, ὅ,τι ἄλλο· συμφέρον καὶ ἂν μὲ προσφέρωσιν, ἐγὼ θὰ εἶμαι πιστὸς καὶ πιστότατος σύντροφος καὶ ἄνθρωπος σου. Τὴν συντροφίαν μου δὲν θέλω τὴν μαρτυρήσει εἰς κανένα. Ἄν ποτὲ ἤθελα παραβῶ τὸν ὅρκον μου, ἡ ἁγία αὕτη καὶ ἱερὰ εἰκόνα νὰ μὲ τιμωρήσῃ μὲ τὸν σκληρότερον θάνατον καὶ δυστυχίαν.

ἽΟρκος τοῦ πατρὸς τῆς Ἀδελφότητος.

ἽΟρκίζομαι ἐπίσης καὶ ἐγὼ νὰ φυλάξω κατὰ γράμμα ὅσα διαλαμβάνει ὁ ὅρκος σου, καὶ νὰ προσπαθῶ διὰ τὸ συμφέρον σου, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ συμφέρον μου ἐνόςφω ζήσω. Θέλω φροντίσει διὰ τὴν ἀποκατάστασίν σου καὶ τὴν τύχην σου καὶ ποτὲ δὲν θὰ φανῶ ἄδικος εἰς τὸ δικαίόν σου, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὴν ἰκανότητα καὶ τοὺς κόπους σου θέλεις ἀποκτήσει.

ἽΟ αὐτὸς ὅρκος εἰς τουρκικὴν γλῶσσαν.

Γεμὶν ἐντερὶμ πον εἰκονανὶν οὖστονντὲ γιασαγῆμ βὲ γιουλεῆμ σενινλὰμ φ. 10α παραμπέρ — νέρεη κιτσάμ νὲ κὶ γιαπσάμ σεντὲν | ἄϊριλμαατζαῆμ — τζανηγῆ τζανῆμ κιμπὶ κιωρετζεῆμ μπὶο σέϊ ἐτμμετζεῆμ σενὶ σορματὰν — μπαμπαμτὰν, ἀναμτὰν, καρτασλαρημτὰν, καριμτὰν, βάρσαμ, βὲ τζοτζουκλαριμτὰν ἄϊρ ὀλατζαῆμ βελακῆμ σενιλνὰν περαπέρ γιολοηνοῦμ ὀλατζακτίρ, παρὰ μαζοντὶ ἰχτιπάρ, σοζοῦμ νὲ κὶ μπασκὰ σέϊ βεριλέρσε, μπὲν σενὶν ὀλατζαῖμ χαλῆζ γιοννὰν ἀρκατὰς ἔ ἄταμὶν ἀρκατασλικιμὶ κιμσεὲ σοῖλεμετζεῖμ ἐρ μπὶο κιονν γεμιντὲν τζικαρσὰν πὸν εἰκόνα καζεπιμὶ βερσὶν ἔ ἔν φενὰ μπελαμοῦ.

Πεντὰ γεμὶν ἐτέρμ νὲ κὶ σοῖλετιῖσὰν γεμίντε ἐπισερε, μπὶο σέϊ μπρακματὰν γιαπαῖμ ἔϊλντῖν ἰτζοῦν τοπον καὶ μπενὶμ ἔϊλικιντῖο νὲ κατὰρ γιασαγσὰμ - γιορουμτζεῖμ κισμετῖν ἰτζοῦν, βὲ ἰχτιπαρὶν ἰτζοῦν χακιντὰ, τεκὶ σαβασμακτὰν ὀλμοῦς βὲ κιαμιλικτὰν, χάκ ταρ αφιντὰν σανὰ χαχταλὲ κιωρου-νετζεῖμ»¹. |

1. Ὁ ὅρκος οὗτος ἀντιστοιχοῦν μὲ τὸν ἐλληνιστὶ συντεταγμένον «Τρίτον ὅρκον

φ. 10β

Τέταρτος ὄρκος τῆς Ἀδελφότητος.

Ὁρκίζομαι ἐνώπιον τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς ταύτης εἰκόνης πίστιν, ὑπακοὴν καὶ μυστικότητα εἰς ὅσα ἤθελες μὲ πῆς, διὰ τὸ καλὸν τῆς πατρίδος καὶ τὸ καλὸν μου. Νὰ εἶμαι αἰώνια ὁπαδὸς καὶ συνεργάτης τῶν πράξεων, ἐνεργουμένων καὶ ἐνεργηθειῶν διὰ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἔντιμον καὶ ἔνδοξον ἀποκατάστασίν μου· νὰ θυσιάζω πᾶν ὅ,τι ἔχω εἰς τὴν ἐξουσίαν μου διὰ τὴν πρόοδον καὶ ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ, ἥτις θὰ εἶναι ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ὅλης Ἑλλάδος, καὶ νὰ μὴ φανῶ ποτὲ διστάζων ἢ σμικρύνων τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν μου πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν. Εἴθε ἡ ἁγία καὶ ἱερὰ αὕτη εἰκών, ἥτις ἴσταιται ἐνώπιόν μας καὶ παρίσταται εἰς τὴν ἱερὰν ταύτην μυσταγωγίαν μας, αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ νὰ εἶναι εἰς πᾶσαν μικρὰν τε ἢ μεγάλην παράβασιν τοῦ ὄρκου ὁ τιμωρὸς καὶ ὁ διώκτης μου. |

φ. 11α

Ὁρκος τοῦ Ἱεροῦ Δικαστοῦ.

Ὁρκίζομαι μετὰ φόβον Θεοῦ καὶ πίστεως εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ἱερὰν ταύτην εἰκόνα νὰ εἶμαι ἀσθηρὸς ἐκτελεστής τοῦ χρέους μου, νὰ βουλεύωμαι μὲ τὴν καρδίαν μου ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Ἀδελφότητος, νὰ μὴν δώσω ἐναντίαν γνώμην, ἄνευ λόγου, εἰς τὰς προτεινομένας ἀνάγκας τοῦ συστήματος, νὰ μὴν ἀποφασίσω ποτὲ ὑπὲρ ἢ κατὰ χαριζόμενος εἰς τι ἴδιον συμφέρον καὶ νὰ εἶμαι ὅλος ψυχῇ καὶ σώματι ἀφιερωμένος εἰς τὴν ὕψ(ηλὴν) ἐκτέλεσιν τῆς ἱερᾶς ὑπηρεσίας μου.

Ὁρκος τοῦ Ἱεραποστόλου (ἢ Ἐξάρχου).

Ὁρκίζομαι μετὰ φόβον Θεοῦ καὶ πίστεως εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ἱερὰν ταύτην εἰκόνα, ὅτι θέλει φυλάξω, ὡς κόρυνη ὀφθαλμοῦ, τὴν ἐντολὴν ἥτις κατὰ καιρὸν θέλει μὲ δίδεται ἐξ ὀνόματος τοῦ συστήματος· θέλω διαβιβάσει αὐτὴν ἱερὰν καὶ ἀπαραιμείωτον, εἰς ὃν ἤθελον προσταχθῇ· θέλω τὴν θεωρεῖ ἀνωτέραν

τοῦ Τάγματος τῶν Ἀθανάτων» καὶ τὸν ἐν συνεχείᾳ «Ὁρκον τοῦ πατρὸς τῆς Ἀδελφότητος» ἔχει ὡς ἐξῆς εἰς τὴν σημερινὴν τουρκικὴν κατ' ἀποκατάστασιν τῆς τουρκομαθοῦς φιλολόγου κυρίας Πηνελόπης Στάθη, τὴν ὁποίαν καὶ ἐντεῦθεν εὐχαριστῶ:

Yemin ederim bu ikonanın üstünde yazıyıyım ve gülelim seninle beraber. Nereye gitsen, ne ki yapsam senden ayrılmıyacağım. Canını canım gibi koruyacağım. Bir şey etmiyeceyim seni sormadan. Babamdan, anamdan, kardeşlerimden, karımdan varsa, ve çocuklarımdan ayrı olacağım, velâkin seninle beraber yolum olacaktır. Para, mazu (?) itibar, sözüüm ne ki başka şey verirlerse, ben senin olacağım halis yunan arkadaş ve adamın. Arkadaşlığını kimseye söylemiyeceyim. Eğer bir gün yeminimden çıkarsam bu ikona kazebimi versin ve en fena belâmi.

Bende yemin ederim ne ki söylediysem yeminde hepsini bir şey brakmadan yapayım. Savaşayım iyiliğin için, topu benim iyiliğimdir, ne kadar yaşarsam. Görüm-cüyüm kısmetin için, ve itibarın için hakkında tek savaşmaktan ölmüş ve kıamilikten Hak tarafından sana hahtale (?) görüneceyim.

παντὸς βασιάνου καὶ τῆς ζωῆς μου αὐτῆς καὶ δὲν θέλει μ' ἀναγκάσει οὔτε |
φ. 11β φόβος οὔτε συμφέρον κανὲν νὰ ἐκστομήσω μυστήριον.

Ὁρκος τοῦ ἐκτελεστοῦ τῆς ἀποφάσεως.

Ὁρκίζομαι εἰς τὴν ἀγίαν καὶ ἱερὰν ταύτην εἰκόνα ὅτι θέλω ἐκτελέσει με
ἀπονίαν καὶ ἀφιλανθρωπίαν πᾶν ὅ,τι ἤθελα διαταχθῇ ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀδελ-
φότητος. Δὲν θέλω κάμει καμμίαν παρατήρησιν δικαίαν ἢ ἄδικον εἰμὶ, τυφλοῖς
ὄμμασι λαμβάνων τὴν μυστηριώδη διαταγὴν τοῦ συστήματος, θέλω φροντίσει
διὰ τὴν αὐστηράν της ἐκτέλεσιν. Κανεῖς φόβος, κανὲν συμφέρον δὲν ἤθελον
μ' ἀποσπᾶσει ἀπὸ τὴν καρδίαν μου τὸ μυστικόν μου.

Ὁρκος τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ταμείου.

Ὁρκίζομαι ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καὶ ἀγίας εἰκόνης ταύτης τὴν παρακαταθήκην,
ἣν ἡ Ἀδελφότης μ' ἐμπιστεύεται, διορίσασά με μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ
Ταμείου της, νὰ τὴν φυλάττω ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ καὶ προκειμένης ἀνάγκης
νὰ προτιμῶ τὴν φύλαξίν της καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ζωὴν μου. Ὁρκίζομαι προσέ-
φ. 12α τι νὰ | μὴ συγχωρήσω εἰς οὐδέναν νὰ κάμῃ χρῆσιν τῶν χρημάτων τῆς παρα-
καταθήκης ταύτης ἄνευ δικαιολογημένης αἰτίας καὶ σύμφωνα μὲ τὰ κανονι-
σθέντα ἢ κανονισθόσμενα ὑπὸ τοῦ συστήματος. Ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν
ἤθελα παραβῶ τὸν ὅρκον μου, ἢ θελῶ ἀντίληψις, τὴν ὁποίαν ἐπικαλούμεθα σή-
μερον ἀλάνθαστον μάρτυρα τοῦ τελουμένου φοικτοῦ ὅρκου καὶ ἥτις εἶναι ὁ
ὑπερασπιστὴς καὶ ἀνώτερος ἔφορος τοῦ συστήματος ἡμῶν τῶν ὑπὲρ τῆς
πατρίδος Εὐαγγελιζομένων, ἀφοῦ μὲ τιμωρήσῃ σκληρότατα, ὡς τὸν Κάϊν,
καὶ ἐπὶ γενεᾶς γενεῶν μου, νὰ μὲ τιμωρήσῃ κατὰ τοὺς νόμους του καὶ τὸ
σύστημα αὐτὸ ὡς ἱερόσυλον καὶ προδότην του καὶ νὰ γραφῇ τὸ ὄνομά μου
καὶ τῆς γενεᾶς μου εἰς τὴν πλάκα τῆς κολάσεώς του πρὸς ἀνεξάλειπτον μῖσος
καὶ αἰωνίαν καταδίκην μου*.

φ. 28α

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

Ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας Τριάδος

Ἀρθρ. 1. Ὑπὸ τὸ ὄνομα Εὐαγγελιζομένων (Evangelismes) συσταί-
νεται Ἀδελφότης, ἥτις σκοπὸν ἔθετο τὴν νομιμοποίησιν τῶν φυσικῶν δικαιο-
μάτων τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἀρθρ. 2. Οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι Εὐαγγελιζόμενοι, ξένοι ἀπὸ γονεῖς ἢ ἀπὸ
φίλους καὶ συγγενεῖς, αὐταπάργητοι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ των, ὅπου
καὶ ἂν εὐρεθῶσι κύριος σκοπὸς των θέλει εἶσθαι ἡ ὠφέλεια τῆς ἀνθρωπότητος.

* Τὰ φύλλα τοῦ χειρογράφου 12β - 27β εἶναι ἄγραφα.

Ἀρθρ. 3. Οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι Εὐαγγελιζόμενοι θέλουν ἔχει ἰδίαν γλῶσσαν.

Ἀρθρ. 4. Οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι Εὐαγγελιζόμενοι θέλουν φέρεи σημεῖον ἀναγνωρίσεως ἐπὶ ξύλον ἀναγλύφου.

Ἀρθρ. 5. Ἐκαστος ἀδελφὸς εἰσαγόμενος δι' ὄρκον εἰς τὴν Ἀδελφότητα ταύτην θέλει ἐφοδιάζεται ἀμέσως καὶ μὲ δίπλωμα τῆς γλώσσης των.

Ἀρθρ. 6. Ἐκαστος ἀδελφὸς εἰσαγόμενος εἰς τὴν Ἀδελφότητα ταύτην φ. 28β ὑποχρεεῖται (sic) νὰ καταθέτῃ ἐπὶ ἀποδείξει τῆς γλώσσης των κατὰ τριμηνίαν τὸ δέκατον τοῦ κέρδους του εἰς τὸ διορισθόμενον ταμεῖον.

Ἀρθρ. 7. Ἡ Ἀδελφότης αὕτη τῶν Εὐαγγελιζομένων ἔχει πατέρα.

Ἀρθρ. 8. Ἡ Ἀδελφότης αὕτη τῶν Εὐαγγελιζομένων ἔχει τρεῖς τάξεις, αἵτινες προχωροῦν εἰς τὰ καθήκοντα.

Ἀρθρ. 9. Ἡ Ἀδελφότης αὕτη τῶν Εὐαγγελιζομένων ἔχει ἱερὸν δικαστήριον.

Ἀρθρ. 10. Ἡ Ἀδελφότης αὕτη τῶν Εὐαγγελιζομένων ἔχει ἐκτελεστὴν τῆς ἀποφάσεως.

Ἀρθρ. 11. Ἡ Ἀδελφότης αὕτη τῶν Εὐαγγελιζομένων ἔχει ἐπιτροπὴν τοῦ ταμείου.

Ἀρθρ. 12. Ἐκαστος τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγελιζομένων, δυνάμενος νὰ ἐξασκῆται εἰς τὰ ὄπλα, ὑποχρεεῖται νὰ ἔχῃ διὰ παντός ἐν ὄπλον (οἷον δύναται), μίαν πιστόλαν καὶ ἐν ξίφος ἢ μάχαιραν.

Ἀρθρ. 13. Ἐκαστος τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγελιζομένων ὑποχρεεῖται ἐπὶ ποινῇ αὐστηροτάτῃ ἅμα προσταχθῇ ἐν ὀνόματι τῆς Ἀδελφότητος, νὰ τρέξῃ ὅπου ἡ χρεῖα τὸ καλέσῃ.

Ἀρθρ. 14. Ἐκαστος τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγελιζομένων ὀφείλει νὰ περιφ. 29α ποιῆται τὸν ἀναγνωριζόμενον ἀδελφὸν | ὡς ἴδιον ἑαυτόν.

Ἀρθρ. 15. Ἐκαστος τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγελιζομένων δύναται νὰ ζητήσῃ λόγον εἰς πάντα καιρὸν παρὰ τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος τὸ σύστημα περὶ τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς Ἀδελφότητος.

Ἀρθρ. 16. Οὐδεμία παράβασις καὶ παρακοή συγχωροῦνται εἰς τοὺς ἀδελφούς τούτους ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀδελφότητος.

Ἀρθρ. 17. Τὸ ταμεῖον τῆς Ἀδελφότητος τῶν Εὐαγγελιζομένων θέλει εἶσθαι ὅπου καὶ ὁ πατὴρ τῆς Ἀδελφότητος.

Ἀρθρ. 18. Ὅπου εὐρίσκονται τριάκοντα ἀδελφοὶ Εὐαγγελιζόμενοι θέλει διορίζεσθαι καὶ ἐκεῖ ταμεῖον.

Ἀρθρ. 19. Εἰς τὸ κεντρικὸν ταμεῖον τῆς Ἀδελφότητος τῶν Εὐαγγελιζομένων δὲν θέλουν κρατεῖσθαι πλειότεραι τῶν χιλίων δραχμῶν.

Ἀρθρ. 20. Εἰς τὰ ἰδιαιτέρα ταμεῖα τῆς Ἀδελφότητος τῶν Εὐαγγελιζομένων δὲν θέλουν κρατεῖσθαι πλειότεραι δραχμαὶ τῶν 100 ἑκατόν.

Ἀρθρ. 21. Ὅλα τὰ χρήματα πανταχόθεν θέλουν ἀποστέλλεσθαι εἰς τὸ κεντρικὸν ταμεῖον τῆς Ἀδελφότητος τῶν Εὐαγγελιζομένων.

φ. 29β Ἀρθρ. 22. Τὸ κεντρικὸν ταμεῖον τῆς Ἀδελφότητος τῶν Εὐαγγελιζομένων, συμμορφούμενον μὲ τὸ Ἀρθρ. 19 τοῦ Ὁργανισμοῦ, θέλει ἀσφαλίζει τὰ χρήματα τῆς Ἀδελφότητος τῶν Εὐαγγελιζομένων εἰς Τράπεζαν ἀσφαλιστικὴν, μὲ ἔγγραφον ἐπὶ ὀνόματι «Ναοῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ» ἢ τῆς ἀσφαλιστικῆς ἄλλα καταστήματα, πάντοτε μὲ τόκον μέτριον διὰ τὰ μὴν ὑπόκεινται εἰς ὑποχρεώσεις.

Ἀρθρ. 23. Ὅστις τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγελιζομένων ἰδῇ ἀδελφόν του Εὐαγγελιζόμενον πάσχοντα οἴωςδὴποτε καὶ δὲν δύναται, ὑστερούμενος καὶ οὗτος, νὰ τῷ δώσῃ τὴν ἀνήκουσαν προστασίαν καὶ βοήθειαν, ὑποχρεεῖται νὰ κάμῃ τελευταῖον καὶ τὸν ψωμοζήτην (ζήτησαν) διὰ τὰ τὸν συνδράμῃ.

Ἀρθρ. 24. Ὅστις τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγελιζομένων ἔχει ἐπάγγελμα ἰατροῦ, ὅπου καὶ ἂν ᾖ, κατὰ τὰ Ἀρθρ. 1 καὶ 2 θέλει ἐπισκέπτεσθαι καὶ θεραπεύει ἀμισθὶ ὅλους τοὺς νοσοῦντας, πένητας καὶ ἀποδεδειγμένως ἐνδεεῖς.

Ἀρθρ. 25. Ὅστις τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγελιζομένων ἔχει ἐπάγγελμα δικηγόρου, ὅπου καὶ ἂν ᾖ, κατὰ τὰ Ἀρθρ. 1 καὶ 2 θέλει ὑπερασπίζεσθαι καὶ οὗτος ἀμισθὶ ὅλους τοὺς πένητας καὶ ἀποδεδειγμένως ἐνδεεῖς.

φ. 30α Ἀρθρ. 26. Ἐκαστος τέλος τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγελιζομένων | ὀφείλει λόγῳ καὶ ἔργῳ νὰ ὑπερασπίζῃ τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα.

Ἀρθρ. 27. Οἱ ἀδελφοὶ Εὐαγγελιζόμενοι ἔχουν καὶ ἀκολούθους.

Ἀρθρ. 28. Οἱ ἀκόλουθοι τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγελιζομένων διακρίνονται ἐκ τινος ἐντύπου εἰκονογραφίας.

Ἀρθρ. 29. Οἱ ἀκόλουθοι τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγελιζομένων διαιροῦνται εἰς δύο τάξεις καὶ ἐκάστη τάξις διακρίνεται ἀπὸ τὸ ἀνὰ χεῖράς της διακριτικὸν ἔντυπον σημεῖον.

Ἀρθρ. 30. Οἱ ἀκόλουθοι τῶν Εὐαγγελιζομένων οἱ ἔχοντες ἐπὶ τοῦ ἐντύπου τὸ σημεῖον (ὁ Ἡρακλῆς) εἶναι ἐκ τῆς στρατιωτικῆς τάξεως.

Ἀρθρ. 31. Οἱ ἀκόλουθοι τῶν Εὐαγγελιζομένων οἱ ἔχοντες ἐπὶ τοῦ ἐντύπου τὸ σημεῖον (δύο Χαρίτων δεικνόντων τὴν συνδρομὴν) εἶναι ἐκ τῆς τάξεως τῶν χρηματικῶς συντρεχόντων.

Ἀρθρ. 32. Ἐπὶ τῶν ἐντύπων φερόντων τὸ σημεῖον τῶν δύο Χαρίτων θέλει σημειώνεσθαι καὶ τὸ προσφερθησόμενον ποσὸν διὰ τῶν χαρακτήρων τῆς γλώσσης τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγελιζομένων.

Ἀρθρ. 33. Ὅσοι τῶν χρηματικῶς συντρεχόντων τὸ σύστημα προσφέρωσι μέχρι τῶν χιλίων, 1000 δραχ., θέλουν λαμβάνει τὸ δίπλωμα Εὐεργέτης. |

φ. 30β Ἀρθρ. 34. Ὅσοι ἐπηρετήσουν τὸ σύστημα εἰς μυστηριώδεις ἀνάγκας του θέλουν ὡσαύτως λαμβάνει τὸ δίπλωμα Εὐεργέτης.

Ἀρθρ. 35. Τὰ ὀνόματα τῶν Εὐεργετῶν θέλουν χαραχθῇ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ συστήματος ἐπὶ μαρμαρίνης στήλης διὰ χροσῶν χαρακτῶρων.

Ἀρθρ. 36. Ἐάν τις τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγελιζομένων ἀποβιώσῃ καὶ ἔχῃ

γυναῖκα καὶ αὕτη τηρήσῃ τὴν χρεῖαν της, θέλει βοηθεῖται ἐκ τοῦ ταμείου τῆς Ἀδελφότητος.

Ἄρθρ. 37. Ἐάν τις τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγελιζομένων ἀποβιώσῃ καὶ ἔχῃ γυναῖκα καὶ τέκνα, καὶ αὕτη δὲν τηρήσῃ τὴν χρεῖαν της θέλει βοηθεῖσθαι μόνον τὰ τέκνα του.

Ἄρθρ. 38. Ὅσοι τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγελιζομένων ἀποβιώσουν ἐργαζόμενοι ὑπηρεσίαν τινὰ τοῦ συστήματος, θέλει τὸ σύστημα τοὺς ἀνεγείρῃ μνημεῖον εἰς μνημόσυνον.

Ἄρθρ. 39. Ἐν περιπτώσει ἀποβιώσεως ἢ ἐκτάκτου τινὸς θανάτου τοῦ πατρὸς τῆς Ἀδελφότητος, θέλει τὸ ἱερὸν δικαστήριον λαμβάνει τὴν διεύθυνσιν τοῦ συστήματος, μέχρις οὗ τὸ σύστημα ἐκλέξῃ τὸν διάδοχόν του. |

φ. 31α Ἄρθρ. 40. Εἰς πᾶσαν πόλιν ἢ ἐπαρχίαν ὅπου εὐρίσκονται τριάκοντα ἀδελφοὶ Εὐαγγελιζόμενοι, θέλουν ἐκλέγει ἓναν ἀντιπροσώπὸν των καὶ οὗτος θέλει στέλνεσθαι εἰς τὴν καθέδραν τοῦ συστήματος, διὰ τὰ χρησιμεύει εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ διαδόχου τοῦ πατρὸς τῆς ἀδελφότητος.

Ἄρθρ. 41. Ὁ παρὼν ὀργανισμός, ἀφ' ἡμέρας ἀναγνωσθῇ μετὰ τὸν ὄρκον εἰς τὸν εἰσαχθέντα ἀδελφὸν Εὐαγγελιζόμενον ἐνκορινῶς, θέλει προσυπογράφεσθαι παρ' αὐτοῦ. Ἐν περιπτώσει δὲ μὴ γνωρίζοντος γράμματα θέλει κατ' αἴτησίν του ὑπογράφεσθαι παρ' ἄλλου τινὸς ἀδελφοῦ, ὃ δὲ θέλει κάμει μνεῖαν μὲ τρία σημεῖα τοῦ Σταυροῦ.

Ἐγένετο ἐν Ἀθήναις τὴν 28 Νοεμβρίου 1849

Ἀριστείδης Χρυσοβέργης
Κωνστ. Ἀναγνωσταρᾶς
Σπύρος Νέτζος

Ἀ. Μήλιος
Γεώργιος Ἀγραφιώτης
Χατζηχρηῆστος
Νικόλας Σάββας
Ἰωάννης Δοῖτσας
Χριστόφορος Ἀποστόλου

Ἀθανάσιος Γκίμου
Νικόλαος Γιουρλάνος
Ἰ. Τόλιας Λάζος

φ. 31β Κ. Ι. Καλογερόπουλος
Κωνσταντῖνος Ραζῆς.

Ἀθανάσιος Σταύρου, διὰ τὸν ἀγράμ-
ματον Σπύρον Νικολάου.
Κωνσταντῖνος Ραδινός
Ἰωάννης Κίτσος

Ἀδὰμ Ἐλευθερίου
Δρόσος Π. Σεῦτάνης
Χρύσανθος Ἀργύφους
Μαργαρίτης Ἀλεξανδρίδης
Κωνσταντῖνος Ἰοβάνογλου (;

Νεόφυτος Βάμβας
Ἀ. Ἀ. Κουμονδοῦρος

Ἰωάννης Γεωργίου

Γ. Γληγοράκος

Ν. Νάκης

Γ. Πρινάρης

Ἰπποκράτης Λυκοῦργος |

Εὐνομος Ἰατροῖδης

Κωνσταντῖνος Καλλιγᾶς

Γ. Κομνηνός

Δημήτριος Τανταλίδης

Α. Ταμπούρατζης

Ἀγαθάγγελος Τριανταφύλλου

Ἀθανάσιος Χ. Καλπακίδης
Γεώργιος Ἰωάννου Μεταξᾶς

Κωνσταντῖνος Μανοῦσος*

φ. 35α

Π α ρ ἁ ρ τ η μ α

Θεωροῦντες δύσκολον τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἄρθρ. 6 ἐκ τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς Ἀδελφότητος τῶν Εὐαγγελιζομένων πραγματευομένου περὶ δεκατίσεως, θεωροῦντες ἐπίσης ἀναγκαίαν τὴν προσθήκην νέου ἄρθρου εἰς τὸν Ὁργανισμόν περὶ ἱεραποστόλων (ἢ ἐξάρχων) καὶ ἐν ταύτῳ τὴν τροποποίησιν τοῦ ἄρθρ. 8 ἐκ τοῦ ἰδίου Ὁργανισμοῦ, πραγματευομένου περὶ τάξεων, ἀκούσαντες καὶ τὴν γνώμην πολλῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, καὶ σκεφθέντες οὐσιωδῶς, ἐνεκρίθη νὰ συνταχθοῦν οἱ ἀκόλουθοι Νόμοι καὶ νὰ τεθοῦν εἰς τὴν κατακύρωσιν τῶν ὑπαρχόντων καὶ ὑπαρξομένων ἀδελφῶν.

Νόμος πρῶτος

Καταργεῖται ὁλόκληρον τὸ ἄρθρ. 6 ἐκ τοῦ Ὁργανισμοῦ καὶ προστίθεται αἱ ἐξῆς θεσπίσεις:

Αον. Οἱ προσληφθέντες ἀδελφοὶ Εὐαγγελιζόμενοι καὶ προσληφθησόμενοι θέλουν διαμερίσθαι εἰς ἑπτὰ τάξεις, κοινωμένη ἐκάστη τάξις ἀπὸ τὰ χρηματικά μέσα, τὰ ὅποια αὕτη δύναται νὰ ἔχῃ.

Βον. Αἱ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν 1 μέχρι τοῦ ἀριθ. 7 κατὰ βαθμὸν προχωροῦσαι τάξεις κανονίζονται ὡς ἔπεται:

Ἡ 1η τάξις, ἢ καὶ τελευταία κατὰ βαθμὸν,	μηνιαίαν καταβολὴν δρ. 2
Ἡ 2α τάξις, ἢ καὶ προτελευταία κατὰ βαθμὸν,	μηνιαίαν καταβολὴν δρ. 4
Ἡ 3η τάξις — — — — —	μηνιαίαν καταβολὴν δρ. 5
Ἡ 4η τάξις — — — — —	μηνιαίαν καταβολὴν δρ. 10
Ἡ 5η τάξις — — — — —	μηνιαίαν καταβολὴν δρ. 15
Ἡ 6η τάξις — — — — —	μηνιαίαν καταβολὴν δρ. 20
Ἡ 7η τάξις — — — — —	μηνιαίαν καταβολὴν δρ. 30

Γον. Αἱ καταβολαὶ αὗται θέλουν πληρῶνεσθαι κατὰ τριμηνίαν ἐπὶ ἀποδείξει τῆς γλώσσης τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγελιζομένων.

Δον. Κατάλογος τῶν τάξεων θέλει ὑπάρχει εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ταμείου.

Νόμος δεύτερος

Προστίθεται εἰς τὸν Ὁργανισμόν καὶ τὸ περὶ ἱεραποστόλων (ἢ ἐξάρχων) ἄρθρον, ὅμοιον μὲ ἐκεῖνα τοῦ τε Ἱεροῦ Δικαστηρίου καὶ τῶν ἐκτελεστῶν τῆς ἀποφάσεως.

Νόμος τρίτος

Τροποποιεῖται τὸ ἄρθρ. 8 ἐκ τοῦ Ὁργανισμοῦ καὶ μνημονεύονται ἀντὶ

* Τὰ φύλλα τοῦ χειρογράφου 32α - 34β εἶναι ἄγραφα.

τῶν τριῶν τάξεων, τάξεις τέσσαρες καὶ προχωροῦσιν εἰς τὰ καθήκοντα.
Ἐγένετο ἐν Ἀθήναις τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1850

Ἀριστείδης Χρυσοβέργης

Γεώργιος Ἰωάννου Μεταξᾶς	Γ. Γρηγοράκος
Κωνσταντῖνος Ν. Μανούσος	Ἰωάννης Γεωργίου
Γ. Πρινάρης	Ἀθανάσιος Χ. Καλπακίδης
Ν. Κ.	Εὐνομος Ἰατροίδης
Ἱπποκράτης Λυκοῦργος	Ν. Νάκης

Συνέχεια Παραρτήματος

Θεωροῦντες τὴν σύστασιν Ἀθανάτου Τάγματος ἐκ τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγελιζομένων ὡς ἀναγκαιοτάτην, θεωροῦντες καὶ τὴν μισθοδότησιν τῶν ὑπηρετουμένων ἰδίως τὸ σύστημα ὡσαύτως, λαβόντες δὲ καὶ τὴν γνώμην πολλῶν ἀδελφῶν καὶ σκεφθέντες οὐσιωδῶς ἐπὶ τῶν περὶ οὗ ὁ λόγος ἀντικειμένων, ἐνεκρίναμεν νὰ συνταχθῶσιν οἱ ἐξῆς νόμοι, ἀκολουθήσει τῶν πρώτων, καὶ νὰ τεθῶσιν εἰς τὴν κατακύρωσιν τῶν ὑπαρχόντων ἀδελφῶν καὶ ὑπαρξομένων.

Νόμος τρίτος.

Εἰς τὴν Ἀδελφότητα τῶν Εὐαγγελιζομένων καθιεροῦται Τάγμα στρατιωτικόν) ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀθανάτων, ἐν ᾧ θέλουν εἰσερχεσθαι ὅσοι τῶν ἀδελφῶν προσυπογράφουν τὸ νεκρικὸν τους φέρετρον καὶ οἵτινες θέλουν ἔχει τὰς ἐξῆς ὑποχρεώσεις καὶ δικαιώματα:

Αον. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ τάγμα τοῦτο ἀδελφοὶ θέλουν ὑψώσει πρώτοι τὴν σημαίαν καὶ θέλουν ριφθῇ πρώτοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἔχοντες παντοῦ καὶ πάντοτε τὸ σύνθημά των «Ἐλευθερία ἢ θάνατος».

Βον. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ τάγμα τοῦτο ἀδελφοὶ θέλουν διακρίνεσθαι ἐκ τίνος μεταλλικοῦ δακτυλιδίου ἐπισημαίνοντος τὸν θάνατον.

Γον. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ τάγμα τοῦτο ἀδελφοὶ θέλουν διαριεῖσθαι εἰς φ. 35β τρεῖς τάξεις οἷον: εἰκοσιπεντάρχους, πεντηκον|τάρχους καὶ ἑκατοντάρχους.

Δον. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ τάγμα τοῦτο ἀδελφοὶ θέλουν φέρεи ἐν τοῖς κοινοῖς σώμασιν οἱ μὲν ἑκατόνταρχοι βαθμὸν χιλιάρχου, οἱ δὲ πεντηκόνταρχοι πεντακοσιάρχου καὶ οἱ εἰκοσιπένταρχοι ἑκατοντάρχου.

Εον καὶ τελευταῖον. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ τάγμα τοῦτο ἀδελφοί, ὅσοι μὴ προσδραμόντες ἐν καιρῷ ἐν ταῖς αὐτῶν τάξεσι, θέλουν θεωρεῖσθαι ὑπὸ τοῦ συστήματος ὡς παραβάται καὶ κατὰδικοι καὶ θέλουν κατακρίνεσθαι παρὰ πάντων ὡς προδότες, μέχρις οὗ δι' ἡρωικῆς τιμῆς πράξεως ἀποπλύνουσι τὸν ῥυπον τῆς τοιαύτης ἀνομιᾶς των.

Νόμος τέταρτος

Οἱ ὑπηρετοῦντες ἐκ τῶν ἀδελφῶν Εὐαγγελιζομένων ἰδίως τὸ σύστημα

θέλουν μισθοδοτεῖσθαι ἀναλόγως τῆς αὐτῶν τάξεως καὶ τῆς ὑπηρεσίας των
ὑπὸ τοῦ ταμείου τῆς Ἀδελφότητος.

Νόμος πέμπτος

Αἱ ὀπισθεν τῶν δύο Πρώτου καὶ Δευτέρου νόμων ὑπάρχονσαι ἔνδεκα ὑπο-
γραφαὶ θέλουν μεταφερθῇ ἐνταῦθα δι' ἀντιγραφῆς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Φεβρουαρίου 1851

Ἀριστείδης Χρυσοβέργης
Γεώργιος Ἰωάννου Μεταξᾶς
Γ. Γρηγοράκος
Κωνσταντῖνος Μ. Μανοῦσος
Γεώργιος Πρωιάτης
Ν. Κ.
Ἱπποκράτης Λυκοῦργος
Ν. Νάκης
Ἰωάννης Γεωργίου
Ἀθανάσιος Χ. Καλπακίδης
Εὐνομος Ἰατροίδης

Αρθ.	Όνομα και Επάγγελμα	Πατρίς	Κατάταξις	Τάξις	Σημειώσεις
1	Ἀριστείδης Χονοβεργής	Μεσημβρία Θράκης	20 Ἰουλίου 1849	I	Ἀπὸ τὴν 20 Ἰουλίου 1849 πατὴρ τῆς ἀδελφότητος.
2	Κωνστ. Ἀναγνωστασιᾶς	Σπάτη	20 Ἰουλίου 1849	I	
3	Ἰωάννης Γεωργίου	Σαμοκόβι Θράκης	24 Ἰουλίου 1849	I	
4	Σπύρος Νέτσος	Χιμάρα Ἡπείρου	25 Ἰουλίου 1849	II	
5	Σάββας Νικολάου	Καϊσάρεια Ἀσίας	25 Ἰουλίου 1849	II	
6	Νικόλαος Δρόσος	Ζάκυνθος	28 Ἰουλίου 1849	III	
7	Δημήτριος Παρασκευᾶς	Χιλή Βθωνίας	29 Ἰουλίου 1849	III	
8	Ἀθανάσιος Μήλιος	Χιμάρα Ἡπείρου	2 Ἀγούστου 1849	II	
9	Θεόδωρος Χορήστον	Ἡπειρος	2 Ἀγούστου 1849	III	
10	Μανώλης Ἀθανασίου	Βουλγαρία	2 Ἀγούστου 1849	II	
11	Κώστας Πέτρον	Σερβία	2 Ἀγούστου 1849	III	
12	Δημήτριος Ἰωάννου	Ἡπειρος	2 Ἀγούστου 1849	III	
13	Κωνσταντ. Ραζῆς	Σηλυβρία Θράκης	6 Ὀκτωβρίου 1849	I	Τὴν 6 Νοεμβρίου 1850 ἀπεβίωσεν.
14	Ἀθανάσιος Γκίμων	Μπλάτσι Μακεδονίας	6 Ὀκτωβρίου 1849	I	
15	Γεώργ. Κ. Ἀγαφιώτης	Ἀγαρα	3 Νοεμβρίου 1849	II	
16	Ἰωάννης Γραμεινίδης (Σδρούλογλινος)	Ἀδριανούπολις	5 Νοεμβρίου 1849	II	
17	Κωνσταντ. Καλογερόπουλος	Τριπόλις	15 Νοεμβρίου 1849	II	
φ' 37β	Ἀθανάσιος Σταύρου	Ἀδριανούπολις Θράκης	20 Νοεμβρίου 1849	II	
19	Νικόλαος Γιοβλάτου	Ζάκυνθος	6 Δεκεμβρίου 1849	I	
20	Ἰωάννης Τόλιας Λάζος	Ὀλύμπτος	20 Δεκεμβρίου 1849	I	
21	Χατζηγεωργίου Τζορμπατζό- γλου	Φιλιστινούπολις Θράκης	29 Ἰανουαρίου 1850	II	
22	Σπύρος Νικολάου	Ἀργυροκάστρον Ἡπείρου	10 Φεβρουαρίου 1850	II	

Ἀριθ.	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον	Πατὴρ	Κατάταξις	Τάξις	Σημειώσεις
23	Κωνσταντ. Ραδιὸς	Τοῖζαυλα Θεσσαλίας	12 Φεβρουαρίον 1850	I	
24	Ἰωάννης Κίτσος	Ἀσπροπόταμος Θεσσαλίας	12 Μαγτίον 1850	I	
25	Ἰωάννης Δόττας	Πέτσει	19 Μαγτίον 1850	I	
26	Ἀδὰμ Ἐλευθερίον	Μεσημβρία Θυάκις	4 Ἀπριλίον 1850	II	
27	Χριστόφορος Ἀποστόλου	Μεσημβρία Θυάκις	4 Ἀπριλίον 1850	II	
28	Δούσος Π. Σετάνης	Γαλαξειδίον	8 Ἀπριλίον 1850	II	
29	Χούσανθος Ἀργυρέος	Θεσσαλία	10 Ἀπριλίον 1850	I	
30	Μαργαρίτης Α. Ἀλεξανδριδῆς	Μεσημβρία Θυάκις	12 Ἀπριλίον 1850	II	
31	Νεόφυτος Βάμβας	Χίος	14 Σεπτεμβρίον 1850	IV	
32	Δημ. Ταμπούρατζης	Τρίπολις	17 Σεπτεμβρίον 1850	I	
33	Ἀλέξανδρος Κοιμωνοῦδος	Λακωνία	10 Ὀκτωβρίον 1850	IV	
34	Ἀγαθάγγελος Τσιαντάρης	Σέρας	12 Νοεμβρίον 1850	IV	
35	Γεώργιος Γιοργοῦδος	Λάκων	18 Νοεμβρίον 1850	IV	
36	Νικόλ. Νάκης	Κρανίδι	α' Δεκεμβρίον 1850	IV	
37	Ἀθαν. Χ. Καλπακίδης	Δημητζίνη	10 Δεκεμβρίον 1850	IV	
38	Γεώργ. Ἰωάν. Μεταξᾶς	Κεφαλληνία	5 Ἰανουαρίον 1851	IV	
39	Κωνσταντ. Ν. Μανούσος	Καλάβρυτα	7 Ἰανουαρίον 1851	IV	
40	Γεώργ. Πιρῆνης	Ἡπειρος	14 Ἰανουαρίον 1851	IV	
41	Νικόλ. Κωδωνάκης	Χίος	20 Ἰανουαρίον 1851	IV	
42	Ἰπποκράτης Λακοῦργου	Σάμος	25 Ἰανουαρίον 1851	IV	
43	Εὔνομος Ἰατρίδης	Λακωνία	10 Φεβρουαρίον 1851	IV*	

φ. 38β

* Τὰ φύλλα 39α-43α τοῦ χειρογράφου ἔχουν ἀρεθῇ λευκά, εἰς τὴν κορυφὴν των ὅμως ἔχουν γραφῇ αἱ ἐνδείξεις (ὄνομα καὶ ἐπώνυμον, πατὴρ κατ.) τῶν προηγουμένων διὰ τὴν πιθανὴν ἐγγράφην νέων μελόν.

[ΚΡΥΠΤΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΩΔΙΞ *]

α	ἐνός	Η	εἰς τοὺς προσηλύτους
β	ἔλαβε	Ι	[κενόν]
γ	πάντα	Λ	συνετός
δ	να ἐπιχειρήσουν	Μ	ἀπανταχοῦ
ε	δραστηριώτερα	Ρ	ἐμβαίνομεν
ζ	μηνός	Q	σώφρων
η	τὸν ἁγῶνα	R	νουνεχής
θ	εἰς κατάστασιν	S	ὅπλα
ι	ἐντός	U	φανατικός
κ	τοὺς ἀδελφούς	V	πνευματώδης
λ	ἔκρινε	Υ	ὡς μέλος της γραφ.
μ	σᾶς παραγγέλλομεν	A	ταῦτα
ν	διὰ ν' ἀρχίσῃ	B	τοὺς εἰσαγομένους
ξ	ἀναβαίνει	Γ	εἶναι
ο	να ἐξομαλύνετε	Δ	ἐν ταῦτῳ
π	ὅστις	E	αἱ συνδρομαὶ
ρ	προλαμβάνουσα	Z	εἰς τὴν ἀδελφότητα
σ	ὥστε	H	πολεμοφοδία
τ	μέτρον	Θ	τὸ ὀγληγορώτερον
υ	τὸν ἀριθμὸν	Ι	τὸ κακόν
φ	πρὸς τοὺς ἀδελφούς	κ	εὐαγγελιζομένων
χ	τὴν προσοχήν σας	Λ	να ἐτοιμασθῶσιν
ψ	γενναῖος	Μ	τῶν ἀδελφῶν
ω	ἡ ἐπιτροπὴ	N	να ὑποπτεύῃ
C	πολὸν	Ξ	Ἰανουάριος
D	τῆς ἀδελφότητος γραφ.	O	Φεβρουάριος
F	ἀναγκαιῶν	Π	Μάρτιος

* Ὁ κρυπτογραφικὸς οὗτος κώδιξ καταλαμβάνει τὰ φύλλα 65α - 69β τοῦ χειρογράφου.

P	τοὺς μεθύσους	J	τὰ ἀναγγεῖλη
C	καλοῦμεν	G	τροφαὶ
T	εἰδοποιεῖ	L	μ' ὅλα τὰ γνωστικά
Υ	ὅτι	Q	᾽Οκτωβρίου
Φ	ἄνθρωποι	R	σημεῖα
X	ἐλήφθησαν	U	Σεπτεμβρίου
Ψ	πλοῖα	V	[κενὸν]
A	Μάιος	S	Αὐγούστου
B	Δεκεμβρίου	Υ	ὡς μέλος της
Γ	τὰς ὑποθέσεις σας	ά	ἐφθασαν
Δ	εὐεργέτην	ή	ἀδελφός
E	τὸν κομιστήν	ώ	τὰ πράγματα
Z	διὰ τὰ μὴ παραδέχονται	ύ	ἦλθον
H	τὰ ἐπιστήσετε	ά	ἐξέτασε
Θ	Αὐγούστου	ή	ἡ ὑπόθεσις
I	φλύαρος	ώ	ἐδῶ
K	ἐνταῦθα	ύ	χρειάζεται
Λ	εἰς	α̃	προσοχή
M	διπλώματα	η̃	σπαθὶ
N	τῶν Εὐαγγελιζομένων	ω̃	ἡ ἀδελφότης
Ξ	᾽Απρίλιος	ϋ̃	ἄρχισε
O	᾽Ιουλίον	α̣	πανταχοῦ
Π	τὰ ἐρευνᾷ	η̣	[κενὸν]
P	δραχμαὶ	ω̣	[κενὸν]
Σ	εἰς τὸν ἀγῶνα	II	ἡμερῶν
T	χρήματα	III	μηνῶν
Υ	εἰδοποιοῦνται	IV	μετὰ
Φ	ἐγκρατὴς	V	διάστημα
X	ὀργίλος	VI	τὰ ὑψωθῇ
Ψ	προληπτικὸς	VII	ἡ σημαία
Ω	᾽Ιούνιος	VIII	χρήσιμος
C	[κενὸν]	IX	δὲν εἶναι
D	τῆς ἀδελφότητος	X	τοῦ παρόντος καιροῦ
F	καὶ ἐφοδιάζομεν	•	μονὰς

—	δεκάς
	εκατοντάς
>	χιλιάς
×	μυθηνικόν
XI	έν
XII	δύο
XIII	τρία
XIV	τέσσαρα
XV	πέντε
XVI	έξι
XVII	έπτά
XVIII	όκτώ
XIX	έννέα
□	είμαι
▽	είς
CH	έν ονόματι
TH	έγκρίνη

	ήμεϊς
	αυτής
	έγκρίνομεν
	άντιπρόσωποι
	του διπλώματος μας
	ό πατήρ
	έν έτει
XX	Νοεμβρίου
2	νά ειδοποιήση
3	τό χρέος των
4	νά εύρεθοῦν
5	πρός ύμᾱς
6	καί νά έλθετε
7	χρέος της
8	συσταίνει
9	του ταμίον

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΒΛ. ΣΦΥΡΟΕΡΑΣ